M. KOGĂLNICEANU

IMPROPRIETĂRIREA ȚĂRANILOR

—DISCURS—

PUBLICAT DE
PETRE V. HANEȘ
PROFESOR SECUNDAR

EDITURA BUCUREȘTI
TIPOGRAFIILE ROMÂNE UNITE

dacoromanica.ro

Sub tipar

DIN

Literatura Clasică Românească

sub îngrijirea

Societăţii Prietenii Istoriei Literare

M. KOGĂLNICEANU. **Scrisori către surorile sale** (în franţuzeşte) cu introducere şi note de *P. V. Haneş*, profesor la Liceul Mihai-Vitezul din Bucureşti.

V. A. URECHIA . . **Legende**, cu introducere şi note de *Horia Rădulescu*, profesor secundar.

GR. ALEXANDRESCU **Meditaţii, Satire, Epistole** cu introducere şi note de *P. V. Haneş*, profesor la Liceul Mihai-Vitezul, din Bucureşti.

I. CREANGĂ . . . . . **Amintiri**, cu note şi glosar de *G. Pascu*, profesor la Universitatea din Iaşi.

M. EMINESCU. . . . **Poveştiri şi Nuvele**, cu introducere şi note de *C. Gerota*, profesor la Liceul Aurel Vlaicu din Bucureşti.

AL. ODOBESCU . . . **Pseudo-Kynegetikos**, cu un studiu introductiv, note şi indice de *St. Bezdechi*, profesor la Universitatea din Cluj

P. ISPIRESCU . . . . **Snoave**, cu un studiu şi note de *C. Fierăscu*, profesor secundar.

N. BĂLCESCU . . . . **Monografii istorice**, cu introducere şi note de *Vasile V. Haneş*, profesor la Liceul Spiru Haret din Bucureşti.

dacoromanica.ro

M. KOGĂLNICEANU

Imbunătăţirea Soartei Ţăranilor

DISCURS PUBLICAT

de

PETRE V. HANEŞ

Profesor Secundar

Volum autorizat de Onor Minister al Instrucţiunii Publice cu ord Nr 9 din 27 Iunie ca lectură particulară pentru clasele IV, V şi VII

EDITURA TIPOGRAFIILE ROMÂNE UNITE

BUCUREŞTI, VI — CALEA RAHOVEI, 42

dacoromanica.ro

Editura Societăţii
Prietenii Istoriei Literare
Bucureşti

B.M.B.
Patrimoniu

dacoromanica.ro

M. KOGĂLNICEANU

dacoromanica.ro

PREFAŢĂ

M. Kogălniceanu şi-a publicat vestitul său discurs pentru îmbunătăţirea soartei ţăranilor în anul 1862 cu următorul titlu :

„Imbunătăţirea soartei ţăranilor. *Cuvânt rostit în Adunarea Generală a României. Şedinţa din 25 Mai 1862 de M. Kogălniceanu, deputat de Focşani. — Bucureşti. Tipografia Statului Nifon şi Sf. Sava. 1862*".

Broşura de faţă este reproducerea exactă a celei din 1862 cu următoarele modificări de limbă :

1) Forma veche a persoanei a III-a singulare dela perfectul compus (au *cunoscut,* au *cerut, etc.*) *s'a înlocuit cu forma de astăzi* (a *cunoscut,* a *cerut, etc.*).

In loc de	S'a pus
resbel	războiu
stabile	stabil
escuse	scuze
Moldavia	Moldova

dacoromanica.ro

partit	partid
pre	pe
discussiuni	discuţiuni
drit	drept
fact	fapt
Iuliu	Iulie
popol	popor
secularia	seculară
uzufructuariă	uzufructuară
acturi	acte
valoră	valoare
felurite de bănuiele	felurite bănuiele

Am făcut aceste modificări în interesul răspândirii cât mai mult a discursului. Puţinele forme cari s'au învechit şi cari strică impresiunea totală a operei trebuiau adaptate felului de azi de a scrie.

Dar chiar la Kogălniceanu, aceste forme au fost trecătoare. Influenţa prea puternică a latinismului şi a franţuzismului asupra limbii româneşti pe la 1860—1870 a izbutit să impună şi marelui orator câteva forme ocazionale, pe cari nici înainte, nici după aceea nu le-a mai întrebuinţat.

Mai ales pentrucă ne adresăm marelui public şi elevilor de liceu şi tineretului universitar cu publicaţiunea de faţă, a fost nevoie de înlăturarea unor forme de mult ieşite din uz.

Petre V. Haneş

1 Mai 1934.

dacoromanica.ro

Ne permitem să extragem din raportul d-lui I. Garabet, profesor de L. Română la Liceul Cantemir, către Onor. Consiliu Permanent al Instrucțiunii Publice următoarele aprecieri despre ediținea de față:

„Discursul lui M. K. e precedat de o **Prefață**. *în care d-l P. V. Haneș arată că reproduce discursul după publicația lui M. K. din 1862, cu unele modificări de limbă — modernizări, — având în vedere faptul că broșura aceasta se adresează marelui public și mai ales elevilor de liceu, ca și tineretului universitar.*

„Urmează o amplă biografie a lui Mihail Kogălniceanu, apoi scrierile lui, începând cu cele din epoca adolescenței, pe când era la studii la Berlin. La „Cuvântul introductiv la cursul de istorie națională" se arată întru cât a fost influențat de istoricul rus Karamsin, prin alăturarea pasojelor acestui „Cuvânt' de acelea din Karamsin. Se stărue de asemenea asupra însemnătății activității sale ca îndrumător al literaturii române, așa cum rezultă din „Introducția" revistei sale din 1840 „Dacia literară". D-l Haneș se mai ocupă cu discursurile și mai ales cu cele publicale de M. K. Sera

dacoromanica.ro

acestor discursuri se încheie cu cel rostit la Academia Română, în anul 1891.

„Se insistă asupra împrejurărilor cari l-au făcut pe M. K. să rostească acest discurs pentru „îmbunătățirea soartei țăranilor" și se face pe scurt cuprinsul acestui interesant și frumos discurs.

„Urmează textul discursului, redat cu cea mai mare îngrijire din toate punctele de vedere.

„E o carte bună, pe care orice școlar trebue s'o citească".

Editura

dacoromanica.ro

INTRODUCERE

dacoromanica.ro

1. Viața lui M. Kogălniceanu 1817 — 1891

M. Kogălniceanu [1] a fost fiul lui Ilie Kogălniceanu, boier proprietar de moșii și arendaș, și al Catincăi Stavila. Primele lecțiuni le-a luat în casa Spătarului V. Alecsandri, tatăl poetului V. Alecsandri, dela un preot unit Gherman, venit din Ardeal. Lecțiunile le-a luat odată cu poetul, cu care de atunci a rămas prieten bun până la moarte. A trecut apoi la Institutul Cuénim, unde a învățat mai ales limba franceză A continuat în alt pensionu francez dela Miroslava lângă Iași, iar în 1834 a fost trimis de Domnul Moldovei Mihail Sturdza. Împreună cu fiu acestuia Dumitru și Grigorie, la Lunéville [2] în Franța După un an a fost trimis, tot

[1] Vezi cartea subsemnatului *Istoria Literaturii Românești*, ed III, pag. 169—176.

[2] Despre M Kogălniceanu la Lunéville vezi în colecțiunea de față „Literatura clasică românească" broșura „M. Kogălniceanu, *Scrisori din timpul studiilor*" și „M Kogălniceanu, *Scrisori către surorile sale*", precum și Scrierile subsemnatului *Studii de literatură română*, ed. II-a, pag. 35—37 și *Studii Literare*, articolul „Tinerețea-lui M. Kogălniceanu", pag. 93—94.

dacoromanica.ro

cu fiii Domnului, la Berlin, unde a învăţat trei ani. Acolo a trăit în mijlocul coloniei franceze. Totuşi el ar fi vrut să înveţe la Paris, visul tinereţei sale. Se vede din scrisorile lui din vremea aceea, publicate toţ în colecţiunea de faţă, cum a luptat să determine pe tată-său a-l trimete la Paris. La Berlin a învăţat cu profesori particulari şi a audiat cursuri la universitate doi ani şi jumătate, iar jumătate de an a fost înscris oficial ca student la Facultatea de drept. In scrisorile şi în operele sale a vorbit de celebrii profesori dela drept Gans şi Savigny [1] şi de istoricul Ranke, profesor la Facultatea de filosofie.

Trăind la aceleaşi gazde cu fiii lui Mihail Sturdza, s'a bucurat de un mediu ales şi savant. A cunoscut astfel pe geograful şi etnograful Al. Humboldt şi numeroşi reprezentanţi ai aristocraţiei germane. Tocmai acestui mediu şi în deosebi lui Al. Humboldt datoreşte el publicarea primelor sale scrieri A fost într'o vară la băi de mare cu profesorul său dela Facultatea de drept Goschen. A cunoscut pe romancierul Wilibald Alexis (pseudonimul lui Wilhelm-Henri Haering), 1718—1871, care a scris romane istorice, dintre cari unul, Cabanis

[1] Lista tuturor profesorilor dela Facultatea de drept din epoca aceea am publicat-o în volumul *Prietenii Istoriei Literare*, pag. 454, extrasă de mine din Arhiva Universităţii din Berlin.

dacoromanica.ro

(1832), zugrăveşte tocmai vieaţa coloniei franceze din Berlin[1].

Intors în Moldova, M. Kogălniceanu devine adjutantul domnului Mihail Sturdza şi apoi codirector al Teatrului din Iaşi, alături de C. Negruzzi şi V. Alecsandri, şi director al ziarului oficial pentru ţărani „Foaia Sătească". In 1843 este numit profesor de istorie naţională la Academia Mihăileană din Iaşi şi-şi deschide lecţiunile prin vestitul „Cuvânt introductiv" şi-l urmează vreo patru luni tratând numai epoca până la întemeierea Principatelor, cursul fiind închis din cauza intervenţiunii consulului din Iaşi.

M. Kogălniceanu a început să se îndoiască de sprijinul domnitorului. Acesta-i mai oprise în 1840 revista „Dacia Literară", pentrucă într'un articol fusese proverbul „Peştele dela cap se'mpute", văzând acolo o aluziune la guvernarea sa. S'au ivit în curând şi alte prilejuri cari să depărteze şi mai mult pe protejat de protector. Astfel oprirea lui Kogălniceanu de a se duce la Paris. Sora lui Kogălniceanu îmbolnăvindu-se de ochi a fost condusă de frate-său la Viena, să consulte un medic. De a-

[1] Despre M Kogălniceanu la Berlin vezi în colecţiunea de faţă „Literatura clasică românească" broşura „M. Kogălniceanu *Scrisori din timpul studiilor*" şi „M Kogălniceanu, *Scrisori către surorile sale*", precum şi scrierile subsemnatului *Studii de literatură română* ed II-a pag. 37—44 şi *Studii literare* articolul „Tinereţea lui M. Kogălniceanu", pag. 96—97.

dacoromanica.ro

colo Kogălniceanu a vrut să ajungă în sfârşit la Paris, idealul tinereţii sale. Demisionă din armată, unde ajunsese până la gradul de maior, şi îşi vându parte din avere. Dar poliţia austriacă îl opri şi-l trimise înapoi la Iaşi după cererea tatălui său, silit de Mihail Sturdza, după cererea consulului rusesc. Kogălniceanu a fost furios. Citiţi scrisoarea lui de atunci către tată-său, ca să vedeţi cât l-a durut ruşinea ce i s'a făcut. Iată însă al patrulea prilej · procesul oraşului Botoşani contra schitului Popăuţi pentru câteva moşii. Schitul era închinat patriarhiei din Anatolia. Kogălniceanu, ca advocat din partea Botoşanilor, într'o admirabilă pledoarie în şedinţă publică la Divanul din Iaşi, combate cu atâta căldură grecismul şi streinismul, încât câştigă procesul, dar îşi pierde îndată dreptul de a mai pleda, precum şi libertatea : este surghiunit la mănăstirea Râşca din judeţul Fălticeni [1]. Este liberat după o lună de zile. Scârbit însă de cum i se răsplăteau meritele, anunţă în prefaţa volumului al II-lea din „Arhiva Românească" (1845) retragerea din ocupaţiunile literare, îşi mai vinde din avere şi pleacă în sfârşit la Paris în 1846. De acolo se întoarce şi mai îndârjit contra lui Mihail Sturdza şi a Rusiei. S'a

[1] Despre surghiunirea lui M. K. la mănăstirea Râşca vezi scrierea subsemnatului *Studii literare*, articolul „Tinereţea lui M. K.", pag. 115—118

dacoromanica.ro

rupt definitiv de fostul său protector, a trecut în lagărul tineretului revoluţionar şi a pregătit revoluţiunea din 1848 în Moldova.

Mişcarea a fost înăbuşită. Kogălniceanu a fugit prin Ardeal în Bucovina şi apoi la Paris. In 1849, Mihail Sturza este înlocuit prin Gr. Al. Ghica, prietenul tineretului revoluţionar din Moldova. M. Kogălniceanu se întoarce în ţară şi lucrează ca funcţionar la Ministerul de lucrări publice şi la cel de interne.

Războiul Crimeei (1853—1856) şi tractatul dela Paris (1856) fixează linia despărţitoare dintre Kogălninceanu scriitor şi om politic. Atunci scoate el ziarul „Steaua Dunării" (1856) şi luptă pentru drepturile politice ale Principatelor. Literatura ocupă şi ea un loc în acest ziar, dar prea mic. Evenimentele politice cari au urmat au avut nevoie de prea multă muncă şi au absorbit activitatea întreagă a lui Kogălniceanu. Astfel : Divanurile ad-hoc (1857), Unirea Principatelor (1859), domnia lui Alex. I. Cuza cu secularizarea averilor mănăstireşti, împroprietărirea ţăranilor şi organizarea învăţământului (1864), Războiul pentru neatârnare (1877 — 78). Kogălniceanu a luptat în divanul ad-hoc din Iaşi pentru drepturile Principatelor, tot el pentru alegerea lui Cuza, căruia i-a fost ministru şi prim-ministru, tot el a fost ministru de externe în vremea războiului independenţei.

dacoromanica.ro

2. Scrierile

Incă de pe când învăţa la Berlin, M. Kogălniceanu a publicat în nemţeşte şi în franţuzeşte trei scrieri.

1. *Rumanische oder Wallachische Sprache und Literatur* (Limba şi literatura românească sau valahă) în revista celebră „Magazin fur die Literatur des Auslandes" (revista de literatură streină), 1837.

2. *Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains* (Schiţă despre istoria, obiceiurile şi limba Ţiganilor), 1837.

3. *Histoire de la Valachie* (Istoria Munteniei), 1837.

După întoarcerea în Moldova a colaborat la revista lui Gh. Asachi „Alăuta Românească", iar în 1840 scoate singur revista rămasă celebră :

4. *Dacia Literară,* 1840.

5. *Cuvântul introductiv la cursul de istorie naţională,* 1843.

In 1843, deschizând cursul de istorie naţională la Academia Mihăileană din Iaşi, vorbeşte despre importanţa istoriei în genere şi cu multă căldură despre importanţa istoriei Românilor în special. In concepţia lui istorică a fost influenţat de marele istoric rus Nicolae Mihalovici Karamsin .1766 — 1826). Cartea acestuia despre istoria Rusiei a fost

dacoromanica.ro

tradusă în limba franceză în anul 1819 de St. Thomas şi Jaufret, sub titlul de „Histoire de l'Empire de Russie par M. Karamsin".

M. Kogălniceanu şi-a publicat „Cuvântul introductiv" în 1852, ca prefaţă la volumul I-iu din colecţiunea Letopiseţilor Moldovei, şi l-a păstrat şi în ediţia II-a din 1872 a acestei colecţiuni.

Comparând prefaţa „Istoriei imperiului Rusiei" de Karamsin cu prefaţa Letopiseţelor (Cuvântul introductiv) de Kogălniceanu, găsim aceeaşi concepţie despre istorie în genere şi despre istoria naţională în special, exprimată uneori aproape cu aceleaşi cuvinte :

Karamsin	Kogălniceanu.
. . . inima mea bate mai tare la numele lui Pojarski decât la al lui Temistocle sau al lui Scipio (pag XIX).	Inima mi se bate când aud rostind numele lui Alexandru cel Bun, lui Ştefan cel Mare, lui Mihai Viteazul; da, domnilor mei, şi nu mă rusinez a vă zice că aceşti bărbaţi pentru mine sunt mai mult decât Anibal, decât Cesar (pag. XXVIII).
Mărturisesc că faptele descrise de Herodot, Tucidide şi Titus Livius sunt de obiceiu mai interesante pentru un om strein de Rusia, pentru-	Negreşit că istoria Spartei, a Atenei, a Romei are mai mult interes decât a noastră pentru tot streinul, dintâi pentrucă Grecii şi Romanii

dacoromanica.ro

că-i oferă mai multă tărie de spirit şi un joc mai activ de pasiuni ; căci Grecia şi Roma erau puteri republicane şi mai luminate decât Rusia vechie. Totuşi nu ne temem să declarăm că sunt în istoria noastră anume fapte, caractere, anume portrete, cari nu rămân întru nimic mai pe jos de alţ anticilor (pag. XIX).

sunt popoarele cari până acum rezumă civilizaţia şi lumea vechie ; al doilea pentrucă înrâurirea lor încă până astăzi se păstrează asupra noastră prin pravilele religioase şi civile, prin ştiinţe, prin arte .. dar în ce se atinge de curajul individual, de îndrăzneala faptelor, de statornicia apărării .. nu mă tem de a zice că istoria noastră ar fi mai jos decât istoria a oricărui popor vechiu sau nou (pag. XXVIII).

După aceasta Karamsin îşi dovedeşte afirmarea citând nume mari din istoria Rusiei, ca Sviatoslav, Dumitri-Donskoi, Olog, Vassilko, Alexandru Nevsky, Ion al III-lea, Ion al VI-lea cel Groaznic, etc. (pag. XXII—XXIII). Kogălniceanu procedează tot aşa, citând pe Alexandru cel Bun, Mircea, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, etc. (pag. XXIX—XXX).

Alte idei comune ambilor istorici :

Istoria este de mare folos suveranilor, zice Karemsin la pag. XVI şi Kogălniceanu la pag. XXV. Istoria este de mare folos legislatorilor, zice Karamsin la pag XVI şi Kogăniceanu la pag. XXVI. Istoria satisface curiozitatea şi prelungeşte oareçum vieaţa, zice Karamsin la pag. XV—XVII şi

dacoromanica.ro

Kogălniceanu la pag. XXVI. Istoria să se ocupe nu numai cu povestirea războaielor şi cu faptele politice, ci şi cu starea socială şi morală a poporului. Amândoi istoricii promit că în felul acesta vor trata istoria poporului lor. Karamsin la pag. XXXV şi Kogălniceanu la pag. XXXIV — XXXV.

Alte trei idei apropie pe Kogălniceanu de Karamsin. Vom cita textual exprimarea lor, fiindcă se pare că Kogălniceanu a avut-o în faţă, când a redactat Cuvântul Introductiv, aşa de mult seamănă la amândoi istoricii.

Karamsin	Kogălniceanu
Chiar un simplu cetăţean trebue de asemenea să citească istorie. ea-l împacă cu aparenta imperfecţiune a lucrurilor, arătându-i-o ca a tuturor vremurilor . . . . . (pag. XVI).	Simplul particular în citirea istoriei găseşte mângâiere pentru relele de faţă; ea îl arată că, prin o tristă fatalitate, perfecţie n'au fost niciodată în lume . . . . . (pag. XXVI).
Pe lângă meritul particular pe care îl au pentru noi, copii ai Rusiei, fastele patriei mai au unul mai universal (pag XX)	Pe lângă aceste, istoria românească mai are un interes şi mai universal (pag. XXX)
Cititorul va observa că eu nu descriu faptele *separat*, pe ani şi pe zile, ci colectiv . . . (pag XXXVII)	Prin urmare vă rog să însemnaţi că eu nu voiu descrie faptele deosebit după an şi zile, ci într'un chip colectiv (pag. XXXIV) [1]

[1] Vezi tratarea mai pe larg a asemănărilor dintre Karamsin şi Kogălniceanu în scrierea subsemnatului *Studii de literatură română*, ed. II-a, pag. 44–49.

dacoromanica.ro

Prefaţa revistei „Dacia Literară“ şi ideile din „Cuvântul introductiv“ au format programul unui curent de mare însemnătate în desvoltarea literaturii româneşti, „Curentul tradiţionalist“, reprezentat prin M. Kogălniceanu, C. Negruzzi, Al. Russo, N. Bălcescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, continuat apoi de I. Ghica, Al. Odobescu şi de B. P. Hasdeu cu şcoala lui.

Punctele acelui program au fost :

a) Literatura să fie originală, nu traducere, nici imitaţie : „traducţiile însă nu fac o literatură. Noi vom prigoni cât vom putea această manie ucigătoare a gustului original, însuşirea cea mai preţioasă a unei literaturi“ — a zis M. K. în prefaţa „Daciei Literare“.

b) Literatura să se inspire din trecutul ţării şi din obiceiurile ei : „Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre ţări sunt destul de mari, obiceiurile sunt destul de pitoreşti şi de poetice, pentru ca să găsim şi la noi sujeturi de scris“. M. K. în prefaţa „D. L.“.

c) Fiecare scriitor român se poate inspira din ţinutul special în care s'a născut, poate întrebuinţa particularităţile sale linguistice, dar cu condiţiunea să nu strice unitatea limbii şi literaturii româneşti. Revista se intitula „Dacia literară“ anume ca să amintească scriitorilor de unitatea lor sufletească. La ea aveau să colaboreze „scriitorii moldoveni,

dacoromanica.ro

munteni, ardeleni, bănăţeni, bucovineni". Lipsesc la numărătoare Basarabenii, dar în revistă n'au lipsit. Intâlnim acolo pe Al. Hajdeu şi pe C. Stamati, Basarabeni.

d) După trei ani, M. Kogălniceanu în „Cuvânt introductiv" completează acest program cu încă un punct: combaterea exceselor latinismului. Fireşte că suntem Romani, zicea el, dar nici istoria noastră, nici limba să nu le confundă cu istoria şi cu limba Romanilor; iar dacă suntem Romani, să ne silim a făptui şi noi în aşa fel, ca să ne meritäm numele.

6. *Arhiva Românească,* vol. I 1840, vol. II 1845.

La Berlin, M. K. scrisese „Histoire de la Valachie" cu mult respect de adevăr, dar după aceeaşi metodă ca a lui D. Cantemir şi a istoricilor latinişti (Micu, Şincai, Maior), adică după cronicile şi istoriile anterioare. Acum el introduce elementul nou al documentelor contemporane cu faptele. De aceea în 1840 tipăreşte revista „Arhiva românească", cea dintâi publicaţie de cronici şi de documente la noi.

7. *Iluzii pierdute,* 1841.

Sub pretextul unor amintiri personale, M. K. zugrăveşte vieaţa societăţii ieşene şi moldovene în genere, cu mult humor şi cu descrieri de natură.

8. *Trei zile din istoria Moldovei,* în revista „Propăşirea", 1844.

dacoromanica.ro

Este o nuvelă istorică având de subiect moartea lui Gr. Ghica şi răpirea Bucovinei Urmăreşte prea de aproape textul cronicilor şi nu sfârşeşte povestirea. Stilul natural, povestirea însufleţită.

9. *Letopiseţele Ţării Moldovei,* 3 vol. 1845—1852; ediţia II-a 1872, sub titlul de „Cronicile României".

Cronicile noastre erau însă prea multe şi pr interesante, ca să se fi tipărit numai într'o publicaţiune periodică. Pe de altă parte, unul din punctele de program ale curentului tradiţionalist era inspirarea din trecutul ţării, iar acest trecut sta închis în cronici Iată de ce M. K. se hotărăşte să publice toate cronicile Moldovei în volume speciale A fost ca o revoluţie literară, ca o înviere a unor mari dispăruţi: iată pe vestiţii cronicari Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, vorbind, încântându-ne cu poveşti frumoase din trecut, încurajându-ne cu modele de viteji şi virtute. Prin publicarea cronicilor, literatura vremii a întinerit. N'a fost scriitor de seamă până pe la 1870 — şi unii chiar după aceea — ca să nu se fi inspirat din cronicari. De atunci datează înflorirea literaturii cu subiect istoric: nuvela, drama, romanul.

Ediţiunea II-a a Letopiseţelor cuprinde şi cronici muntenești

dacoromanica.ro

3. Discursurile.

Ca orator, M. K. a avut o activitate şi mai bogată decât ca scriitor ; dar discursurile lui nu s'au publicat decât în mic număr. Intâi, fiindcă cea mai mare parte din discursuri nu le-a redactat, ci numai le-a rostit. Până pe la 1870—1880 neexistând stenografie, ci numai tahigrafie (scrierea cu prescurtări), discursurile lui rostite n'au putut fi prinse întocmai, iar mai târziu, când s'au prins întocmai, s'au publicat doar în „Desbaterile Parlamentare", de unde n'au fost scoase în volum. Ce splendidă publicaţie ar constitui o colecţiune a tuturor discursurilor lui Kogălniceanu !

Unele discursuri şi le-a publicat însă chiar M K. Vom vorbi numai despre ele.

1. Primul discurs tipărit este *Cuvântul introductiv la cursul de istorie naţională,* despre care am vorbit la capitolul despre Scrieri, întrucât e foarte strâns legat de activitatea literară a lui M K. In acest discurs întâlnim o însuşire care se păstrează şi în discursurile de mai târziu ale marelui orator: bogăţia faptelor şi mulţimea argumentelor istorice. Şi acest discurs, ca mai toate din urmă, este un discurs de fond, totuşi nu atât de idei, cât de fapte. Discursurile lui M. K. se reazămă totdeauna pe istorie. Orice chestiune ar fi tratat, partea istorică nu lipseşte, ba stă încă pe primul plan.

dacoromanica.ro

2. Un discurs care nu s'a tipărit, dar a consacrat pe M. K. ca orator, mai mult decât cel precedent, este cel rostit în 1844 în procesul orașului Botoșani cu schitul Popăuți, pentru moșia cu același nume, închinată, ca și schitul, patriarhiei din Antiohia. Judecând după aprecierile contemporane, discursul a fost de mare valoare și a avut răsunet puternic nu numai în toată Moldova, dar și în Muntenia și în Transilvania.

3. *La alegerea lui Cuza.*

Renumele de orator al lui M. K. se stabilește în vremea divanurilor ad-hoc și a Unirii Principatelor. La alegerea lui Cuza, 5 Ianuarie 1859, M. K. a rostit discursul de felicitare către Domn și Adunarea din Iași. Scurt, însuflețit, plin de avânt, împletit cu inspirațiuni istorice, ca apropierea dintre Alexandru Ion Cuza și Alexandru cel Bun, domnul Moldovei, a impus pe M. K. ca orator.

Cele mai multe discursuri ale lui M. K. sunt politice, deoarece marele orator a fost și unul dintre cei mai de frunte oameni politici ai neamului nostru. Cel mai însemnat dintre cele publicate sunt :

4. *Apărarea Ministerului din 30 Aprilie 1860,* Iași 1861.

5 *Imbunătățirea soartei țăranilor,* Buc. 1862.

6. *Cuvânt în contra adresei,* Buc. 1863.

7. *Cuvânt asupra proiectului de organizare militară,* Buc. 1864

dacoromanica.ro

8. *Chestiunea Strusberg*, Iaşi 1872 (àcesta a fost tradus şi în limba germană şi a apărut în acelaşi an la Bucureşti).

9. *Răpirea Bucovinei*, Buc. 1875.

10. *Cuvânt contra adresei*, Buc. 1875.

11. *Chestiunea Universităţii din Iaşi*, Buc. 1877.

12. *Congresul din Berlin*, Buc. 1877.

13. *Chestiunea Dunării*, Buc. 1882.

14. *Tocmelele agricole*, Buc. 1882.

15. *Interpelarea privitoare la expulsarea Românilor de peste Carpaţi*, Buc. 1886.

Cel din urmă discurs al lui M. K. n'a fost propriu zis politic, deşi a tratat şi chestiuni politice. E vorba de discursul rostit în anul 1891 în Academia Română, când această instituţiune a împlinit un sfert de veac de existenţă. In acel discurs, M. K. şi-a povestit vieaţa lui şi evenimentele importante la îndeplinirea cărora a avut şi el un rol de frunte. Discursul e intitulat:

16. *Desrobirea Ţiganilor, ştergerea privilegiilor boiereşti, emanciparea ţăranilor*, Buc. 1891.

Partea I-a din acest discurs este foarte des reprodusă sau citată sub titlul de „Autobiografia lui Mihail Kogălniceanu".

dacoromanica.ro

4. Discursul pentru îmbunătățirea soartei țăranilor

Prin tractatul dela Paris din 1856, Principatele au trecut sub protecțiunea celor 7 mari puteri europene de pe atunci și s'au bucurat de mai multă libertate ca în trecut Conducătorii lor au avut curaj să discute și să încerce să realizeze îmbunătățiri. O chestiune care trebuia negreșit rezolvată era cea țărănească. Chiar reprezentanții marilor puteri văzuseră că această chestiune nu mai putea să aștepte rezolvarea ei.

De aceea în divanurile ad-hoc au luat parte și deputați țărani [1]. Cum însă acolo se discutau și alte chestiuni mai urgente, dacă nu mai importante, și cum chestiunea țărănească ar fi produs desbinări între deputați, pe când celelalte chestiuni nu puteau produce astfel de desbinări, a fost amânată. Și chiar Kogălniceanu a cerut amânarea. Iată ce a spus el atunci deputaților țărani :

„Nu credeți că boierimea a fost și este nesimțitoare la suferințele voastre. Mai înainte ca Puterile Europei să vă fi deschis gura în mijlocul Adunării, pururea s'au găsit boieri cari au luat în apărare interesele voastre, cari au desvălit suferințele voastre, cari au lucrat pentru îmbunătățirea soartei voastre. Mulți din ei au zis despre sufe-

[1] Vezi Prefața subsemnatului la volumul „Barbu Katargiu, *Discursuri Parlamentare,* București, Minerva, 1914".

dacoromanica.ro

rinţele voastre, au apărat drepturile voastre, poate chiar încă mult decât înşişi voi prin propunerea voastră" (vezi colecţia de *Acte* şi *documente* de Sturdza şi Ghenadie Petrescu, vol. VI, partea I. pag. 147).

Pe chestiunea ţărănească, conducătorii noştri de atunci erau împărţiţi în două: unii cereau sus şi tare îmbunătăţirea soartei ţăranilor, înlăturarea mizeriei lor; ei formau un curent entuziast, gălăgios, care se manifesta numai prin fraze pompoase, prin idei vagi, dar nu-şi traducea dorinţele într'o formă precisă, nu propunea mijloace concrete de îndreptare. Alt curent era mai puţin sgomotos, mai puţin declamator pe tema dragostei de pătura ţărănească, dar mai practic, având şi o soluţiune.

In divanurile ad-hoc, unde era vorba numai de manifestarea unor dorinţi şi nu de transformarea lor în legi, cele două curente au putut sta faţă în faţă, deopotrivă de puternice, şi au putut ajunge chiar la o înţelegere, întrucât şi unii şi alţii cereau îmbunătăţirea soartei ţăranilor.

Dar când punctul acesta a fost aprobat de puterile europene şi a rămas să fie transformat în lege, cele două curente nu s'au mai înţeles. Aşa s'a întâmplat în Comisiunea Centrală dela Focşani. Cei cu idei precise în chestiunea agrară au rămas în comisiune şi au lucrat; ceilalţi au demisionat.

După ce s'a făcut unirea Munteniei cu Moldova,

dacoromanica.ro

chestiunea agrară a venit iarăşi la ordinea zilei. Cel dintâiu care a cerut în Muntenia rezolvarea chestiunii a fost marele orator şi om politic Barbu Katargiu în şedinţa Camerei muntene dela 17 Iunie 1861, pe când Barbu Katargiu era numai deputat. După ce el a ajuns prim-ministru (cel dintâiu prim-ministru şi al Munteniei şi al Moldovei) a propus un proiect de lege pentru îmbunătăţirea soartei ţăranilor. Proiectul luase ca bază proiectul Comisiunii Centrale din Focşani. Acest proiect l-a combătut M. K. prin discursul de faţă.

Proiectul guvernului prevedea libera învoială dintre ţărani şi proprietari. Ţăranul să se poată învoi pe orice moşie o vrea, proprietarul să învoiască pe moşia sa pe oricine. Mai prevedea împroprietărirea ţăranilor pe moşiile statului şi înfiinţarea unei bănci, de unde ţăranii să se împrumute ca să cumpere pământ atunci când vor găsi. M. K. ceru să se stabilească prin lege ca pământul pe care ţăranii îl lucrau în momentul acela pe moşiile proprietarilor să rămână de veci al lor, plătind proprietarilor în timp de 50 de ani. Proprietarii să fie deci siliţi să vândă ţăranilor până la a patra parte din moşia lor.

Nici guvernul, nici Camera de atunci nu aprobau punctul de vedere al lui M. K. Atunci el se văzu nevoit să urmeze o dublă tactică : pe-de-o-parte să convingă pe deputaţi că nu era atunci mo-

dacoromanica.ro

mentul pentru astfel de lege, fiindcă nu aveam — zice el — liniște din afară, nici nu eram pregătiți cu tot materialul necesar ; iar pe-de-alta, dacă totuși s'ar fi votat o lege în acest sens, să se introducă principiul vânzării silite. După ce susține lipsa totală de pregătire pentru o lege atât de importantă și după ce prezintă împrejurările politice externe cu totul nefavorabile pentru o legiferare liniștită și serioasă, face un studiu desvoltat despre chestiunea proprietății în țările vecine cu noi, ca și în cele occidentale, și un istoric al desvoltării acestei proprietăți în trecutul nostru, vrând să convingă pe deputați că la noi țăranul a fost totdeauna socotit ca proprietar al pământului pe care-l lucra. Aci cu argumente istorice, aci cu argumente de drept, scoase din vechia noastră legislație, aci cu argumente pur logice, M. K. izbutește nu odată să te fure cu bogăția faptelor, cu tăria argumentelor și cu armonia frazei ; iar, când se apropie de sfârșitul discursului și i se pare că tot a mai rămas cineva neconvins. atunci lasă dreptul la-o-parte, cum zice chiar el, și se adresează numai la inima auditorilor, ca să pronunțe memorabilul patetic dela sfârșitul discursului.

M. K. n'a izbutit să înlăture legea guvernului. Legea a fost votată. Dar nu mult după aceea, Barbu Katargiu a fost ucis, nu se știe nici astăzi de cine, la ieșirea din Cameră. Domnitorul Cuza nu

dacoromanica.ro

promulgă legea. După doi ani, el disolvă Camera, nu mai face alegeri, ci guvernează singur şi cu guvernul, format atunci de M. Kogălniceanu. Atunci fac ei împreună împroprietărirea ţăranilor, aplicând principiile pe cari le susţinuse M. K. în discursul de faţă.

Petre V. Haneş

5/V/934

dacoromanica.ro

Imbunătăţirea soartei ţăranilor

DE

M. KOGĂLNICEANU

dacoromanica.ro

Domnilor mei,

Dacă în țară este o chestiune mare și grea, negreșit că este chestiunea ce astăzi ni se înfățișează spre deslegare: vreau să vorbesc de îmbunătățirea soartei țăranilor, de îmbunătățirea prin urmare a însăși temeliei naționalității noastre.

In adevăr, domnilor, nici o chestiune în hotărîrea ei nu reclamă mai mult patriotism, înțelepciune, dreptate și abnegațiune totodată, decât marea reformă ce suntem chemați de a face, reformă care a fost grea și în țările cele mai puternice și mai luminate ale Europei, reformă care astăzi[1] prefface condițiunile naționale și sociale din marele imperiu al Rusiei, reformă care și în Principate se urmărește fără succes de mai mult de un secol, reformă grea și spinoasă, a cărei soluțiune părinții ne-au lăsat-o ca o fatală moștenire.

Da, domnilor, fatală moștenire! Căci când suntem chemați a deslega această chestiune, a săvârși

[1] In 1862, când vorbea Kogălniceanu.

dacoromanica.ro

această mare prefacere în ideile noastre, în trebuinţele noastre. în vieaţa socială şi economică a proprietarilor de moşii şi a trei milioane de ţărani ? In mijlocul transformări noastre naţionale şi politice, în mijlocul luptelor de partidă. în timpul când tot ce este vechiu este căzut, când tot ce este nou nu are încă rădăcină, când Convenţiunea [1], marea noastră revoluţiune, — da, domnilor, Convenţiunea este o mare, o întreagă revoluţiune în ţara noastră — când, zic, această Convenţiune este abia la întâiul period al punerii sale în lucrare, iată epoca când suntem chemaţi a hotărî şi chestiunea socială !

Nu mă îndoiesc, domnilor, de patriotismul nimănui ; cred, domnilor, că toţi câţi suntem aci, din orice partid am fi, sub orice steag am fi adunaţi, toţi vroim îmbunătăţirea soarei fraţilor noştri. ridicarea ţăranilor din starea înjosită în care se află ; toţi vroim a da acestei chestiuni soluţiunea cea mai bună ; căci toţi, cel puţin aşa o cred eu, văd în această soluţiune însăşi consolidarea naţionalităţii române.

Insă, domnilor, pe lângă patriotism avem oare şi toate studiile pregătitoare, toate luminile trebuitoare, toată înţelepciunea cerută, şi mai ales acea ochire dreaptă, acea linişte de suflet, acel sân-

[1] Convenţiunea din Paris dintre marile Puteri europene privitoare la Principatele-Unite, 1858.

dacoromanica.ro

ge rece, acel simţ nepărtinitor, condiţiuni neapărate ale legislatorilor, condiţiuni fără de cari legile ieşite din mânile noastre, niciodată nu vor putea fi expresiunea echităţii şi a nepărtinirii, niciodată nu vor putea îndestula legiuitele interese ale ţării, niciodată nu vor putea aduce în mijlocul nostru liniştea, pacea şi fericirea generală !

Cât pentru mine, domnilor, cu durere o spun, eu nu o cred ! .

Suntem în mijlocul luptei, lupta între trecut şi între viitor, lupta între societatea vechie şi între societatea modernă ; această stare de lucruri a făcut din toate chestiunie o armă de războiu. Cum dar şi chestiunea rurală, de care sunt legate atâtea mari interese, să nu fi devenit şi ea, în mânile partidelor, o grozavă maşină de atac sau de apărare? Aşa dar nu când totul se agită, când nimica nu este stabil, când lupta este elementul până şi al legislatorilor, nu în mijlocul unei aşa mari fermentaţiuni, chestiunea rurală ar putea dobândi o soluţiune de dreptate, de pace, de înfrăţire, şi prin urmare de consolidare a naţionalităţii noastre.

Suntem mai presus de tot oameni ; este dar cu neputinţă ca şi noi să nu ne resimţim de impresiunile, de agitaţiunile şi de patimile din afară: şi dar în frica lui Dumnezeu o declar : mă tem că în momentul de faţă nu am fi la înălţimea misiunii noastre.

dacoromanica.ro

Dacă această temere a mea este greşită, eu de mai înainte fac scuzele mele şi aş fi prea norocit ca rezultatul să mă dovedească greşit.

Ce bucurie ar fi pentru mine, ce fericire ar fi pentru ţară, ce frumoasă recomandaţiune ar fi pentru clasele inteligente şi bogate ale României înaintea Europei, când am dovedi că suntem în stare de a lua în mânile noastre nobila iniţiativă a acestei mari reforme sociale, şi că capul şi inima ne sunt atât de sus, încât să fim capabili de a lăsa deoparte interesele individuale şi a nu avea dinaintea ochilor noştri decât marele interes al României!

In asemenea caz soluţiunea ar fi şi isprăvită.

A fost un corp politic[1], domnilor, care, dacă s'ar fi pus cu tot dinadinsul, cu toată maturitatea, poate ar fi izbutit să pue Adunarea, să pue chiar ţara în poziţiune de a hotărî chestiunea rurală în cunoştinţă de cauză, pregătită şi luminată. Acest corp era Comisiunea Centrală. Departe de mine, domnilor, ideia sau cutezarea de a arunca asupra onorabililor membri ce au compus acest înalt corp cea mai mică umbră de învinovăţire, sau măcar de îndoială despre patriotismul, râvna, ori capacitatea lor! Insă, să-mi fie iertat de a o zice, că Co-

[1] Comisiunea centrala din Focşani, instituită prin Convenţiunea din 1858 dela Paris, ca să pregătească legi comune pentru amândouă Principatele.

dacoromanica.ro

misiunea Centrală. compusă de reprezentanți a două puteri adesea în luptă, n'a știut în destul a uita această deosebire a originii sale; că dar ea a urmat curentului a două opiniuni; că aceasta a făcut că și chestiunea rurală s'a tratat de dânsa ca o chestiune de partid, când ea nu trebuia a se trata decât ca o chestiune de utilitate publică!

Așa dar și în sânul Comisiunii Centrale s'au înființat două tabere: *apărătorii proprietarilor* și *apărătorii țăranilor*, când, după opiniunea mea, Comisiunea Centrală, în această chestiune mai ales, nu trebuia să înfățișeze decât pe *apărătorii națiunii*. Și când o zic aceasta, sunt departe de a arunca vreun blam; mă mărginesc numai de a constata un fapt, și, dacă mi-ar fi iertat de a arunca blam, acesta l-aș adresa partidului din care eu am onoare de a face parte.

Un partid, partidul conservator, în sânul Comisiunii Centrale și-a formulat ideile sale în chestiunea rurală; acest partid s'a înfățișat cu un anume proiect! Bun-rău, dar era un proiect! Cellalt partid s'a mărginit numai de a critica și de a combate lucrarea pusă pe biurou, fără a veni și din parte-i cu vreun alt proiect, bine așternut și bine lămurit. Și așa, când în sânul Comisiunii Centrale a venit ora votului, unii din onorabilii membri au fost nevoiți a admite, cu toate lipsurile sale, proiectul d-lor Arsache, Docan și Brăiloiu, pentrucă

dacoromanica.ro

acesta le înfăţişa încai un ce pozitiv; când, cu durere o spuiu, *apărătorii ţăranilor* n'au înfăţişat decât discursuri, discursuri foarte bine simţite, foarte întemeiate, dar cari, netraducându-se în nici un proiect precis, nu înfăţişau nimic practic în privirea rezolvării chestiunii. Şi aşa chiar ţara a rămas în nedomirire asupra opiniunilor minorităţii, aşa şi Adunarea s'a pus[1] în neputinţă de a se rosti între două socotinţe traduse prin două proiecte.

Această atitudine negativă a liberalilor în sânul Comisiunii Centrale n'a avut dar alt rezultat, decât că a contribuit şi mai mult la răspândirea a felurite bănuiele asupra opiniunilor şi planurilor partidului ce nu s'a unit cu proiectul majorităţii!

Ce bine ar fi rezultat însă şi pentru Adunare şi pentru ţară, dacă astăzi, chemaţi de a ne rosti asupra unei chestiuni atât de grele, am fi avut dinaintea noastră două proiecte menite de a deslega nodul! Ce îngrijiri mai puţine pentru proprietari, ce mângâiere pentru ţărani, ce desminţire mai vederată a vorbelor deşerte, a cuvintelor seci, a învinovăţirilor de comunişti, de socialişti, de mâncători de moşie şi câte alte imputări ce se aruncă asupra tuturor acelora cari au nenorocirea de a nu îngenunchia înaintea proiectului de lege rurală elaborat de majoritatea Comisiunii Centrale!

---

[1] a fost pusă.

dacoromanica.ro

Ce liniște pentru țară și ce înlesnire în sfârșit s'ar fi făcut Adunării d'a putea, în cunoștință de cauză și luminată despre proiectele și al unui partid și al celuilalt, de a putea, zic, rezolva chestiunea în deplina ei neatârnare și cu toată maturitatea !

Insă aceasta din nenorocire nu este. Adunarea are dinaintea sa numai proiectul de lege rurală elaborat de majoritatea Comisiunii Centrale. Acest proiect este adoptat de secțiunile fostelor Adunări a Moldovei și a Țării-Românești, și raportorii acelor adunări sunt și raportorii Adunării României, în această chestiune. Așa dar proiectul Comisiunii Centrale, sprijinit de adeziunea secțiunilor și de raporturile comisarilor, avem să-l studiem, avem să-l cercetăm, și apoi ori să-l adoptăm, ori să-l respingem.

Și acum, domnilor, după ce am îndrăznit a nu încuviința purtarea amicilor mei politici din sânul Comisiunii Centrale, dați-mi voie să mă exprim cu toată moderațiunea, cu toată deferența, dar totodată și cu toată sinceritatea și asupra proiectului majorității Comisiunii Centrale, ce stă astăzi în discuțiune. Și pentru ca să fac aceasta, dați-mi voie, domnilor, să mă întreb mai întâi dacă acest proiect este elaborat pe acele margine cari le-a cerut Convențiunea din 7/19 August 1858. Și chiar din început și fără sfială, o zic că nu !

dacoromanica.ro

In adevăr, ce zice Convenţiunea în privinţa acestei chestiuni ?

Textul francez al articolului 46 din actul european [1] zice: „Il sera procédé sans retard à la revision de la loi qui règle les rapports des propriétaires du sol avec les cultivateurs, en vue d'améliorer l'état des paysans".

Traducerea românească a acestui articol, după ediţiunea aprobată de comisiunea interimară din Moldova, zice: „Se va procede fără întârziere la revizia legii care regulează raporturile între proprietarii de pământ cu lucrătorii, spre a îmbunătăţi starea ţăranilor". Aşa dar aceea ce rezultă şi din textul francez şi din traducerea românească a Convenţiunii este că Comisiunea Centrală avea chemarea de a proiecta reviziunea legii ce regulează astăzi relaţiunile dintre proprietari şi dintre locuitori.

Spre a putea dar bine statornici care este această chemare, urmează mai întâi ca să ne lămurim ce înţelegem prin cuvântul *reviziune*. Aicea stá chestiunea. Să luăm dar vreunul din cele mai bune dicţionare franceze, de exemplu pe acel al lui Bescherelles, şi să-l deschidem la litera R şi la cuvântul *revision*. Iată ce vom găsi: „*revision*, ac-

---

[1] Convenţiunea.

dacoromanica.ro

tion par laquelle on *revoit*, on examine de *nouveau* : la revision des lois".

Să nu ne mulţumim cu atâta şi să căutăm şi la cuvântul *revoir* ; şi iată ce vom găsi : „*revoir*, voir de nouveau".

Voiu acum să fiu înţeles şi de onorabilii mei colegi cari nu ştiu carte... franţuzească :

„*Reviziune*" după Bescherelles, însemnează fapta de a revedea, de a cerceta din nou : „revederea legilor".

„*Revedere*" însemnează de a vedea încă odată, a vedea, cum s'ar zice, de două ori.

Aşa dar datoria ce Convenţiunea de Paris ne impune este ca să revedem, ca să *vedem de două ori*, ca să cercetăm legea de astăzi, spre a veni la rezultatul dorit, la îmbunătăţirea soartei ţăranilor.

Lucrarea de a revedea legile spre a ajunge la îmbunătăţirea soartei ţăranilor nu este un ce nou în ţara noastră.

Inaintea Convenţiunii de Paris am mai avut o altă convenţiune : *Convenţiunea dela Balta-Liman*.

Această urîtă convenţiune încheiată la 1849 zicea că : *„în ambele Principate se va rândui câte o comisiune alcătuită de cei mai destoinici boieri şi cunoscuţi în dreptate"*. Chemarea acestor comisiuni era de „a face reviziunea Reglementului Organic, şi în deosebi a părţii privitoare la dreptu-

dacoromanica.ro

rile și îndatoririle dintre proprietarii de moșii și dintre locuitori". Să vedem acum cum boierii rânduiți, dintre cari unii avem onoare de a-i avea pe băncile Adunării, de exemplu onorabilii domni Arsachi și Costin Catargiu, să vedem, zic, cum acești boieri și-au început și îndeplinit misiunea? Lucrările de atuncea o dovedesc. In întâia ședință, dumnealor au încheiat protocolul pentru întrunirea lor, apoi s'au întrebat ce au să revază, să vază de două ori, să cerceteze? „Legea reglementară", și-au zis nobilii comisari. S'au pus dar pe cititul legii reglementare. După aceasta au intrat în cercetarea articolelor din lege cari, după părerea d-lor-sale, se socotesc a fi împiedicătoare îmbunătățirii stării țăranilor.

După multe și prelungitoare discuțiuni, dovadă că boierii comisari au luat în serios chemarea lor, d-lor și-au făcut raportul, propuind fiecare ce era de păstrat, ce era de schimbat, ce era de adăogit în legea reglementară. Aceste lucrări au fost supuse Domnilor Grigore Ghica și Barbu Știrbei, cari le-au supus la încuviințarea Curților Suzerane [1] și Protectrice [2] cari, în aceste triste timpuri, își puseseră în buzunar autonomia Principatelor-Române; și iată cum, fără împreună-lucrarea Adunării gene-

[1] Turcia.

[2] Rusia.

dacoromanica.ro

rale, suspendate prin Convenţiunea dela Balta-Liman, s'au născut aşezămintele din 23 Aprilie 1851, menite de a îmbunătăţi soarta ţăranilor români!

Spre eterna onoare a lui Grigorie Ghica, a bunului Domn, aşezământul rural din Moldova a fost un pas înainte în îmbunătăţirea soartei ţăranilor, şi mai ales în recunoaşterea drepturilor lor seculare. In Ţara-Românească, aşezământul din 1851, lucrat sub fricile revoluţiunii din 1848, a fost un pas înapoi. Drepturile ţăranilor cari *ab antiquo*[1], cari până şi prin Regulamentul Organic din 1832, cu mici deosebiri, erau unele şi aceleaşi şi în Ţara Românească şi în Moldova, s'au declarat de nule. Ţăranii din Ţara-Românească din *locuitori* s'au prefăcut în *chiriaşi;* drept mângâiere momentană recunosc însă că li s'a împuţinat câtimea muncii. Cu toată diversitatea teoriilor de *drept,* ce au preşezut la facerea aşezămintelor rurale din Iaşi şi din Bucureşti, un fapt însă a rămas statornic: acest fapt este că şi un aşezământ şi cellalt au respectat *stăpânirea ţăranilor pe legiuitele lor pogoane sau fălci,* au respectat *dreptul ţăranilor de-a locui şi a se hrăni pe moşiile noastre!* Aceasta ne dovedeşte că comisiunile din 1850, bine, rău, s'au menţinut în marginile mandatului ce le era încredinţat prin Convenţiunea dela Balta-Liman, că ele

[1] din vechiu.

dacoromanica.ro

au făcut *revizuirea*, iar nu *desființarea* legii regulamentare.

Să vedem acum, dacă și Comisiunea Centrală a fost tot așa de credincioasă, întru de a îndeplini misiunea ce i s'a fost dat prin frumoasa și liberala Convențiune dela Paris ? Să vedem cum ea a făcut *revizuirea legii rurale* ?

Făcut-a ea oare ca boierii Convențiunii dela Balta-Liman ?

In cea dintâi ședință avut-au legiuitorii dela Focșani curiozitatea măcar de a vedea, de a citi *legile în vigoare*, pe cari, după Convențiune, ei aveau datoria de a le revedea, de a le cerceta și prin urmare de a le îmbunătăți ? In neștiință, voit-au măcar să știe? Adresatu-s'a către guvernele din Iași și din București cu cerere de a li se arăta, de a li se comunica legile în vigoare, legile cari astăzi regulează relațiunile dintre proprietari și dintre locuitori ? Odată primite, pusu-s'au legiuitorii a le vedea și a le revedea, adică *a le vedea de două ori*, a le cerceta articol după articol, și apoi, ca boierii comisari din 1850, a șterge unele articole, a preface pe altele, a adăuga altele nouă, și așa a veni la acea îmbunătățire făgăduită țăranilor de către Puterile Europei și pe cari negreșit că nu guvernul și parlamentul pământesc le-o vor împiedica sau nimici ?

dacoromanica.ro

Comisiunea Centrală a urmat o procedură cu totul alta de acea păzită de comisiunile din 1850.

Proiectul de lege al Comisiunii Centrale este votat de opt membri, căci ceilalţi opt membri ori au votat contra luării în consideraţiune a lucrării comitetului, ori au fost absenţi. Aşa dar o legiuire, de o asemenea importanţă, nu a fost votată decât de jumătate din corpul legislativ dela Focşani. Această majoritate, deşi a votat, însă n'a văzut, însă n'a revăzut nici una din legile actuale. Ba ce este mai curios, Moldovenii n'au cunoscut nimic din legea Ţării-Româneşti, şi Muntenii n'au cunoscut nimic din legile Moldovei; şi cu toate aceste, şi unii şi alţii au făcut o lege rurală, unică pentru ambele principate, lege rurală care astăzi, domnilor, vi se înfăţişează ca rezultatul acelei reviziuni cerute de Convenţiune şi ţintitoare de a îmbunătăţi soarta a trei milioane de Români.

Domnia voastră, domnilor, nu veţi crede un asemenea fapt. D-voastră, ţara, Europa aţi fi în tot dreptul de a-mi imputa că clevetesc lucrările Comisiunii Centrale, sprijinind că ea a făcut reviziunea legilor în vigoare, fără măcar a le citi, ba chiar fără măcar a le vedea, sau a le cunoaşte! Din nenorocire, domnilor, faptul este întocmai precum am onoare a vi-l spune; şi înşişi protocoalele [1] Co-

[1] Procesele-verbale.

dacoromanica.ro

misiunii Centrale vă vor dovedi tot adevărul, tot golul adevăr.

Convenţiunea reclamă îmbunătăţirea soartei ţăranilor. Deducţiunea logică din aceste cuvinte este că, de vreme ce soarta lor se cuvine a fi îmbunătăţită, ea, prin urmare, în timpul de faţă, nu este bună ; căci, de ar fi de tot bună, n'ar mai trebui a fi îmbunătăţită. Comisiunea Centrală, neputând tăgădui acest rău, Moldovenii au căutat a-l imputa legii din Ţara Românească, şi Muntenii s'au silit să-l arunce în sarcina legii din Moldova. Nimic, domnilor, nu este mai instructiv, mai caracteristic, dar totodată şi mai trist decât discuţiunea ce s'a stârnit în sânul Comisiunii Centrale asupra întrebării cine din Moldoveni sau din Munteni erau împilătorii ţăranilor.

Daţi-mi voie, domnilor, să vă citesc însuşi dialogul urmat între onor. Comisari, scos din protocolul XL, şedinţa din 28 Iulie 1860.

Se trata de dijma ce, după aşezământul din 1851, locuitorii din Ţara-Românească sunt încă datori a da proprietarilor.

Domnul Nicu Catargi, luând cuvântul, zice : „Nu-mi era cunoscut, domnilor, că aceea ce numiţi d-voastră în Valahia *dijmă din cele legiuite,* se mai conservă, când la noi ea este abrogată încă din anul 1851. Acum cred că ar fi vreme să se facă această uşurare şi locuitorilor din Valahia, şi pen-

dacoromanica.ro

tru a ajunge la scopul acesta eu crez că voiu avea concursul chiar al acelora din d-nii membri cari au manifestat mai puțină simpatie pentru proiectul de față".

La aceasta vine de răspunde onor. domnul Brăiloiu, spre apărarea așezământului muntenesc și spre învinovățirea așezământului moldovenesc ;

„D-voastră, întâmpină domnul Brăiloiu domnului Catargiu, ați exprimat o părere în care stăruiți : dacă legea Moldovei ar fi întocmai ca a Țării-Românești, încât lucrul care îl dă săteanul în Țara-Românească, *drept chiria* pământului, să se potrivească cu acela din Moldova, aș cere și însumi să se desființeze și la noi dijma. In Moldova, deși lucrul este numai de 12 zile, însă în fapt este de *șapte zeci zile* și nu este nici o comparațiune între ambele legiuiri... Cuvântul de unificare nu-și poate avea locul în cazul ce se discută, căci ar trebui sau să contopim într'o lége uniformă pe acea a Moldovei cu a Țării-Românești sau să adoptăm una din ele, spre a o aplica la amândouă".

D-nii Docan și Catargiu protestară că n'au știut că există dijmă în Țara-Românească.

La aceasta d-l Teodor Brătianu întâmpină și cu drept cuvânt : „Lucrul ce fac locuitorii Țării-Românești și cu toată dijma ce dau este mult mai ușor pentru ei decât la Moldova fără dijmă".

In ajutorul onor. d-u Teodor Brătianu vine onor.

dacoromanica.ro

d-n Arsachi, autorul principal al aşezământului muntenesc din 1851. Iată ce zice d-lui: „Când s'a făcut legiuirea la anul 1851, am avut onoare a fi şi eu membru al Comisiei ce a fost însărcinată cu această lucrare. Cu această ocaziune am fost făcut calculul matematic cu toate detaliurile de pământul ce primesc şi de munca ce fac cultivatorii atât în Ţara-Românească, cât şi în Moldova, unde se vede desluşit diferenţa ce există în favoarea celor dintâi"... Apoi adauge d-l Arsachi: „De voiţi unificarea domnilor, ea nu se face prin desfiinţarea dijmei, care în Ţara-Românească se ia în natură, iar în Moldova intră în totalul muncii ce face cultivatorul. Dacă voiţi unificarea, primiţi şi în Moldova legiuirea noastră din 1851, şi vă încredinţez că aceasta numai[1] va fi o mare îmbunătăţire a soartei cultivatorului în Moldova".

Cum vedeţi, d-lor, eu nu vă citez decât dialogul dintre membrii conservatori cari au votat pentru adoptarea proiectului, căci *stângacii* sau *liberalii*, de permiteţi această expresiune, acei ce au votat *contra*, nici au luat parte la acest dialog, însemnat în toată puterea cuvântului. In mijlocul discuţiunii intervine şi raportorul comitetului însărcinat cu elaborarea proiectului de lege ce vă stă în mână.

Acesta era onor. d-n Ion Docan. D-sa a apărat

[1] această singură măsură.

dacoromanica.ro

proiectul de lege cu multă căldură, totuşi însă nu s'a putut opri de a nu face câteva mărturisiri foarte naive, şi de cari îmi permit de a vă da chiar acum o probă.

Iată ce zice d-l raportor :

„Mărturisesc că eu unul, neavând cunoştinţă de aşezămintele Valahiei, nici că am gândit cum că sătenii de acolo ar fi dând încă dijmă. Adesea am cerut a ni se da aşezământul Ţării-Româneşti, privitor la relaţiunile dintre locuitori şi dintre proprietari, cari însă făgăduindu-mi-se de azi pe mâne, până în sfârşit nu l-am căpătat, şi cu acest chip numai[1] mi-a scăpat din vedere dijma, care nădăjduesc însă că comisiunea în unanimitate o va desfiinţa, ne mai fiind de veacul nostru, nici chiar în interesul proprietăţii".

Mai apoi adaoge tot onor. d-n Ion Docan.

„Mai înainte având cuvântul începui prin a mărturisi că, deşi am luat parte activă în toate lucrările comitetului, nu am avut însă cunoştinţă despre aşezământul Valahiei, pe care, neavându-l sub ochi, a trebuit să mă raportez la cele ce mi se spuneau".

Onor, d-n Brăiloiu, deşi fiind tot în aceeaşi cunoştiinţă în ceea ce priveşte aşezământul din Moldova, a vrut să arate că-l ştia pe de rost; zisele dom-

[1] din cauza aceasta.

dacoromanica.ro

niei sale însă dovedesc că pe atuncea d-sa era întru deplină neştiinţă despre condiţiunile rurale ale Moldovei, arătând că cultivatorii de acolo ar fi îndatoraţi de a da lucrul în *zile*, când noi, cel puţin deputaţii acei de peste Milcov, ştim că sătenii noştri sunt chemaţi a lucra nu zile, ci anumite prăjini de prăşilă, de seceră, de coasă.

Dialogul ce am avut onoare a vă cita merită, domnilor mei, toată atenţiunea dumneavoastră; el ne arată grăbirea şi, permiteţi-mi de a zice, şi uşurinţa ce a preşezut la facerea unui proiect de lege, deja care atârnă soarta unui întreg popor. Ce poate fi mai instructiv decât de a vedea pe însuşi raportorul Comitetului care vine şi, în faţa Comisiunii Centrale şi a Ţării, mărturiseşte că din legile în vigoare legea a unuia din Principatele-Unite, a ţării Româneşti, n'a ştiut-o, n'a cunoscut-o, că necontenit a urmat-o, că nu i s'a dat, că dar a trebuit a se raporta la cele ce i se spuneau. Şi cu toate acestea d-l raportor a susţinut că a urmat Convenţiunii, că a făcut reviziunea legilor în vigoare, a legilor pe cari nu le-a avut sub ochi, şi despre cari a trebuit să se raporteze la alţii, *la cele ce i se spunea.*

Dacă raportorul Comitetului, până în momentul votului, a cunoscut atât de puţin legile ce era chemat a le revedea, cu greu am putea crede că şi ceilalţi onor. membri le-au cunoscut mai bine, şi a-

dacoromanica.ro

ceasta prin bunul cuvânt că din propriile protocoale ale Comisiunii Centrale rezultă că nici aşezămintele rurale ale Moldovei, nici acele ale Ţării-Româneşti nu au fost la dispoziţiunea Comisiunii Centrale. Şi cu toate acestea opt comisari, neştiind unii nimic despre legile din Moldova, şi alţii iară nimic despre legile Valahiei, au făcut reviziunea acestor legi, şi rezultatul acestei neauzite, nepilduite şi deşănţate [1] reviziuni ne este astăzi supus spre aprobare!

Să vedem acum, dacă greşeala, dacă meteahna convenţională [2] comisă de Comisiunea Centrală, s'a îndreptat măcar de secţiunile fostelor Camere din Iaşi şi din Bucureşti.

Să vedem dacă secţiunile ce au fost însărcinate cu cercetarea proiectului Comisiunii Centrale au ştiut, au văzut, au cercetat aşezămintele actuale.

Secţiunea Adunării din Bucureşti şi raportorul ei nu menţionează odată măcar că ar fi avut dinainte-i legiuirile din Moldova. Şi aceasta se dovedeşte şi mai mult prin faptul că aşezământul din 1851 al Domnului Grigore Ghica abia în trecutele luni s'a tipărit aici şi s'a comunicat, adică un an după lucrarea secţiunilor fostelor Adunări separate.

---

[1] ciudate.

[2] greşeala făcută prin faptul că s'a abătut dela Convenţiune.

dacoromanica.ro

Tot aşa a fost şi cu secţiunea Adunării din Iaşi. In anul trecut, când proiectul Comisiunii Centrale se cerceta în secţiune, onorabilul domn Cracte a cerut în şedinţă publică a Adunării de a se tipări şi împărţi deputaţilor aşezământul Domnului Barbu Ştirbei din 1851, întemeindu-se pe cuvântul că cum Adunarea Moldovei ar face reviziunea unei legi înainte de a o cunoaşte ?

Adunarea a încuviinţat acea propunere, şi guvernul a aderat la ea. Insă s'a întâmplat ca cererea d-lui Cracte să rămâe neîndeplinită. Secţiunea a făcut reviziunea legii rurale din Valahia fără a o cunoaşte. Aceasta rezultă din chiar lucrarea raportorului, onorabilului domn Grigorie Costache Iepureanu.

Dar ce este mai curios, este că secţiunea din Iaşi, în raportul ei, n'a avut în vedere, n'a cercetat nici măcar legiuirile rurale din Moldova, în complectul lor. Cel puţin, nici lucrările secţiunii, nici raportul nu ne spun nimic de *legea Muntelui* votată de Adunarea obştească din Moldova şi întărită de Domnul Mihail Sturdza în anul 1844, legiuire care încă de atunci a desfiinţat în mare parte *boieresc*ul la toate satele de munte, proclamând vatra satului de nesupusă la nici o plată, şi îndrituind pe locuitori ca în loc de boieresc să plătească proprietarilor de moşie o dare bănească anuală *hotărîtă odată pentru totdeauna*, adică 98 lei cursul Moldo-

dacoromanica.ro

vei. Asemenea secţiunea nu zice nimica despre soarta locuitorilor aşezaţi pe moşiile răzăşeşti (moşnenii) nealese, soartă care este regulată în special prin anume paragraf din Regulament[1] şi din aşezământul anului 1851. Asemenea onorabilul d-n Grigorie Costache nu menţionează măcar în treacăt legiuirea în vigoare din districtele de peste Prut, Cahul şi Ismail. Aceste districte au o legiuire deosebită, aceea a Basarabiei, contractul normal din 1846 întărit de imperatorul Rusiei Nicolae I, şi care la înapoierea Basarabiei de jos către Moldova, nu s'a oborît până acum prin nici o altă legiuire.

Ca proprietar mare din districtul Cahul, d-sa ar fi trebuit însă să cunoască mai în special această legiuire. In adevăr d-sa, a doua zi după înapoierea Basarabiei, s'a socotit în dreptate de a oborî însuşi această legiuire de pe moşiile sale, precum şi învoielile ce pe puterea acelei legiuiri încheiase cu locuitorii săi. Insă aceasta nu ar fi trebuit să-l împiedice pe d-lui, ca, măcar ca om public, ca raportor, să ne zică un cuvânt de această legiuire. Intâmplându-se de a avea un exemplar al acestei legiuiri, îmi permit de a o pune aici la dispoziţiunea d-voastre, spre a o avea măcar noi în vedere la reviziunea legilor rurale.

Cum vedeţi, d-lor, nu mai puţin decât cinci a-

[1] Regulamentul Organic.

dacoromanica.ro

şezăminte regulează astăzi relaţiunile dintre proprietarii de moşii şi dintre locuitorii lor. Iată-le:

1. Aşezământul din 1851, al Domnului Barbu-Ştirbei, pentru Valahia.

2. Aşezământul din 1851, al Domnului Grigore Ghica, pentru moşiile de câmp din Moldova.

3. § 36 din acelaşi aşezământ pentru locuitorii aşezaţi pe moşii răzăşeşti nealese.

4. Legiuirea Domnului Mihail Sturdza din 1844 pentru locuitorii de munte din Moldova.

5. Contractul normal din 1846, pentru moşiile de peste Prut din districtele Cahul şi Ismail.

Aceste cinci aşezăminte, nu în special, dar nici în întregul lor nu s'au cercetat nici de către Comisiunea Centrală, nici de către secţiunile fostelor adunări separate. Cercetarea lor n'a trecut nici prin secţiunile Adunării întrunite. Şi cu toate acestea iată-ne chemaţi, prin o trăsătură de condeiu, a şterge, a desfiinţa cinci legiuri, fiecare rezultatul şi urmarea a multor legiuiri de mai înainte, întemeiate pe o ispită de secoli, desfiinţând drepturi şi interese cele mai mari, cele mai sfinte ale unei ţări, căci privesc pe de o parte însuşi locaşul şi hrana ţărănimii româneşti, iar pe de alta şi însuşi viitorul proprietăţii fonciare.

Ei bine, domnilor, având în vedere cele urmate în sânul Comisiunii Centrale şi a secţiunilor Adunărilor separate, pe cari se pare că voim a le îm-

dacoromanica.ro

bunătăţi, fără ca chestiunea după regulamentul nostru să se fi cercetat mai întâi prin toate secţiunile Adunării, îmi permit de a vă face întrebarea : Aceasta este *reviziunea* legilor ce ne-a cerut Convenţiunea de Paris, spre a ajunge la îmbunătăţirea soartei ţăranilor ?

In toate procesele civile şi criminale, cea întâi datorie a judecătorului, înainte de a da o hotărîre, este ca să citească dosarul, ca să ia cunoştinţă de dovezile *pentru* şi *contra*, ca să asculte pe impricinaţi şi pe martori.

Ce aţi zice, d-lor mei, când în unul din procesele d-voastră de hotar sau de fond aţi vedea că tribunalul îşi dă hotărîrea începând mai întâi prin a da de o parte dosarul, neprimind de a se citi dovezile d-voastre şi ne lăsându-vă nici d-voastră, nici advocatului d-voastră dreptul de a expune cursul pricinii ?

Ce opiniune aţi avea d-voastră de un asemenea tribunal ?

Ce opiniune aţi avea d-voastră de Curtea criminală, când aţi afla că ea osândeşte pe vreun dat în judecată fără a-i citi actul de acuzaţiune, fără a-i asculta apărarea, fără a-l chema înaintea sa, fără a-i primi martori şi dovezile de desvinovăţire? Sunt sigur, domnilor, că fiecare din d-voastră ar fi indignat de o asemenea procedură şi ar sprijini în gura mare : că în asemenea împrejurări, că cu

dacoromanica.ro

asemenea viţiuri de forme, tristă, crudă dreptate ar fi acea dată de asemenea tribunale !

Şi Adunarea României este astăzi chemată de a hotărî un proces, un proces care după expresiunea reprezentanţilor Puterilor garante, întruniţi în Bucureşti în anul 1857, este procesul cel mai mare, cel mai important, ce de două secole se tratează în Principate : *procesul dintre proprietar şi dintre ţărani.*

Cum Comisiunea Centrală, cum secţiunile fostelor Adunări separate au cercetat şi au hotărît acest proces ? O ştiţi din cele de mai sus. Necitind dosarul cauzei, neavând subt ochi legile în materie mărturisind că nu cunosc, că n'au avut subt ochi legile în vigoare, că nu ştiau decât din *spuse* o parte din drepturile şi îndatoririle împricinaţilor, neîntrebând şi neascultând decât o singură parte : căci cealaltă parte era ţinută *afară,* şi nota beue că partea întrebată şi ascultată, era totodată şi partea hotărîtoare ! Impricinaţi şi judecători totodată !

Domnilor, de mai mult de cinci ani şi în sânul Comisiunii Centrale, şi în Adunările separate, şi în această Adunare întrunită a României auzim necontenit vorbindu-se de guvernul constituţional. de formele şi uzurile regimului parlamentar. Desvoltătorii libertăţilor publice necontenit şi cu drept

dacoromanica.ro

cuvânt ne citează Belgia şi Anglia ca modelele ce trebue să le avem în vedere.

Ei bine, d-lor, ia să vedem cum se petrec lucrurile în Belgia şi în Anglia, când se atinge de a se modifica o lege vechie sau de a se face o lege nouă, oricât de neînsemnată ea ar fi!

In Englitera, d-lor, înainte de a se spori dările cu un singur shiling, ba chiar cu o fracţiune de shiling, înainte de a se schimba o iotă [1] din legea vămilor, sau aceea a industriei. sau a legii săracilor, toată ţara se acoperă de comitete, de comisiuni cercetătoare, de meetinguri, de magistraţi sau agenţi, însărcinaţi de a întreba pe interesaţi, de a afla toate motivele, pentru sau contra măsurii propuse. Toate protocoalele, toate raporturile, toate rezultatele dobândite se tipăresc spre a se da în critica presei şi a opiniei publice, şi apoi toate acestea, criticate, sprijinite sau combătute de glasul lui Dumnezeu, adică de poporul Marei Britanii. se comunică parlamentului, care în fine în întreagă cunoştinţă de cauză judecă şi hotărăşte ca însuşi Dumnezeu, adică: *drept* şi *nepărtinitor!*

Şi astfel se face că numai legea care s'a votat de reprezentanţii liberei Englitere, nu se poate zice că nu este expresiunea adevăratei voinţe şi a adevăratelor interese ale naţiunii.

---

[1] literă.

dacoromanica.ro

In România, care însă aspiră a ocupa un loc între naţiunile libere şi constituţionale ale Europei, nimic din cele ce se fac în Anglia, în Belgia, în Italia nu s'au făcut, — şi încă la ce ocaziune? La ocaziunea reformei celei mai grele, celei mai esenţiale, celei mai vitale: chestiunea proprietăţii, chestiunea ţăranilor, într'alte cuvinte însăşi chestiunea naţionalităţii române!

Noi n'am făcut nimica din cele măcar ce în asemenea ocaziune s'au făcut de curând în Rusia.

In marele imperiu al Slavilor nu există nici constituţiune, nici parlament, nici miniştri răspunzători. Există un împărat, el este singur stăpânitor, el este autocratul tuturor Rusiilor. Din un singur cuvânt el ar fi putut în imperiul său hotărî chestiunea proprietăţii. Cu toate acestea Alexandru II, înainte de a opera marea reformă care va pune numele lui în istoria neamurilor alăturea cu numele celor mai mari binefăcători ai omenirii, celor mai liberali suverani cari vreodată au ocupat tronurile lumii, Alexandru II a voit să studieze chestiunea, să consulte toate interesele, să asculte ambele părţi. El a instituit comitete în toate provinciile, a trimis funcţionari în toate satele, a făcut o adevărată anchetă care n'a ţinut mai puţin decât trei ani de zile.

Lucrările acestor comitete formează o întreagă arhivă; ele s'au supus deliberaţiunilor unui comi-

dacoromanica.ro

tet central, care a aşternut în deosebite regulamente bazele marei reforme, şi apoi, după îndeplinirea acestor studii conştiincioase, a ieşit şi manifestul lui Alexandru II, care dă *libertate şi pământ* la 25 de milioane de Ruşi.

Şi noi Românii, ce am făcut ? Opt membri ai Comisiunii Centrale, oricât de inteligenţi au fost şi sunt, însă din nenorocire, ca oameni, supuşi şi erorii, au luat asupră-şi, fără studiu, fără anchete, fără a avea subt ochi măcar legile în fiinţă, retraşi într'un mic oraş departe de orice centru al opiniunii publice şi chiar al guvernului, închişi între patru pereţi, au luat, zic, asupră-şi greaua răspundere de a aşterne bazele marei reforme şi prin câteva pagine de scrisoare, sub nume de reviziune, au şters, au desfiinţat o stare de lucruri seculară.

Domnilor, orice cuvinte, cele mai energice, cele mai elocvente, cele mai sfâşietoare, nu sunt în stare de a descrie, ca simplă naraţiune a faptelor, tot *neconstituţionalismul* urmării Comisiunii Centrale în această chestiune vitală pentru România. M'am mărginit în expresiunea de *neconstituţionalism*, pentrucă respectul ce fiecare cetăţean trebue să poarte Corpurilor Legiuitoare, chiar când ele sunt desfiinţate, îmi impune datoria moderaţiunii. Dar acest respect tot nu va opri inima mea de a bate, nu va opri gura mea de a protesta înaintea d-v. despre o lucrare făcută cu totul afară din margi-

dacoromanica.ro

nile prescrise de actul constitutiv al Principatelor-Unite.

Acelaşi respect nu va opri glasul ţării de a se rădica către d-v. şi de a reclama contra votului dat de Comisiunea Centrală în 28 Iulie 1860. Nu va opri trei milioane de ţărani de a întinde mânile către Domn şi către Parlament, către domnia voastre *legalii* reprezentanţi ai ţării, şi prin urmare şi ai lor, şi de a vă zice: că Comisiunea Centrală, acest înalt corp politic întemeiat de şapte suverani pentru a fi păstrătorul şi apărătorul drepturilor şi libertăţilor naţiunii române, acest corp legislativ chemat de a aşterne bazele îmbunătăţirii soartei ţăranilor, prin proiectul său de lege rurală, îi izgoneşte din *bucăţica de pământ* ce le-o recunoscură până şi aşezămintele din 1851, făcute fără împreuna lucrare[1] a reprezentaţiunii naţionale, şi promulgate de sultanul Otomanilor, şi aşa osândeşte la lipsă şi la sărăcie şi în curând şi la proletariat trei milioane de ţărani. Şi aceasta s'a făcut fără măcar a li se cerceta drepturile şi îndatoririle izvorîte din legile actuale ; într'alte cuvinte, *ei s'au osândit*[2] *cu dreptatea în sân.*

Dar dela lucrările din 1861 ale secţiilor separate făcut-am măcar acum vreo îndreptare? Dar

---

[1] colaborare

[2] au fost osândiţi.

dacoromanica.ro

de când Adunările separate s'au întrunit în Parlamentul României, chestiunea studiatu-s'a mai bine ? Trimisu-s'a proiectul prin secţiuni, potrivit regulamentului nostru ? Nu ! Noi avem numai lucrarea secţiunilor Adunărilor desfiinţate ; şi avem, *lucru curios,* şi doi raportori ! Şi nu gâudim că în Parlamentul României sunt cel puţin a treia parte de deputaţi cari n'au figurat în Aduuările separate, când chestiunea rurală venise pe tapet ; şi astăzi toţi, toţi, nestudiind chestiunea prin secţiuni, suntem pentru a vota, siliţi a ne mărgini numai în studiul onorabililor raportori ai desfiinţatelor Adunări ! Cum, domnilor, la facerea reglementului nostru, cu toţii am recunoscut că modul uzitat de desfiinţatele Adunări de a se încredinţa cercetarea proiectelor numai unei secţiuni ad-hoc era viţios, că nu înfăţişa îndestulă garanţie pentru studierea cu maturitate a chestiunilor, cu toţii apoi am hotărît că în Parlamentul României toate proectele, toate propunerile, cele mai neînsemnate chiar, urmau să se trimită la toate secţiunile Adunării, spre a se studia prealabil de toţi deputaţii ; şi tocmai chestiunea rurală, această chestiune vitală a ţării noastre, noi voim să o hotărîm fără nici o cercetare în secţiuni, fără raportul comitetului delegaţilor, într'alte cuvinte în chipul cel mai contrar regulamentului Adunării, în chipul cel mai opus unei conştiincioase cercetări ! Şi aşa, domni-

dacoromanica.ro

lor, noi am discuta şi am încuviinţa fără prealabilă cercetare un proiect de lege, dela a cărui bună sau rea chibzuire atârnă în mare parte viitorul ţării noastre!

Dar fie şi aşa: să facem în şedinţă plenară şi publică acea ce n'am făcut în secţiuni; să ne punem dar a studia legiuirile pe cari suntem chemaţi a le revedea. Prin urmare să ne putem a cerceta, a vedea ce drepturi şi ce datorii rezultă din aceste legiuiri şi pentru proprietarii de moşii şi pentru locuitorii de pe dânsele. Nu vă supăraţi, domnilor, că zic drepturi *pentru locuitori*. Acest cuvânt este scris în fruntea tuturor legiuirilor noastre. In zadar am protesta în contra acestui cuvânt. El este! Dreptul există! Ţăranii nu sunt proletari, nu sunt salahori, nu sunt *simpli chiriaşi* pe moşiile noastre. Ei au dreptul de a locui, de a se hrăni pe moşiile noastre. Ei sunt uzufructuari pe anume cătimi de pământ hotărîte de lege; şi izgonindu-i în total sau chiar în parte de pe aceste pământuri lucrate de ei de sute de ani, stropite şi rodite cu sudoarea, ba chiar adesea şi cu sângele lor, am face cea mai mare strâmbătate a secolului, o strâmbătate şi mai mare decât aceea când populaţiunea rurală s'a fost redus [1] la robia *rumâniei* sau a *vecinătăţii*.

---

[1] a fost redusă, scoborîtă.

dacoromanica.ro

În zadar, la auzul acestor cuvinte, unii îmi vor striga : *comunism*, *socialism* şi Dumnezeu ştie încă ce ! Comunism ! El nu există decât în imaginaţiunea acelora cari sunt surzi la glasul dreptului şi al naţionalităţii, cari sunt orbi în faţa reformei ce s'a făcut în toate ţările unde proprietatea este cea mai sacră, în Franţa, în Germania, şi, sub proprii noştri ochi, în Austria şi în Rusia.

Socialism ; dacă socialism este, el nu există decât în însăşi legile noastre de astăzi. cari asigură ţăranilor *le droit au travail*, dreptul la muncă, *dreptul de a locui şi a se hrăni pe moşiile noastre.*

Zicând aceste cuvinte, departe de mine ideia, departe de mine îndrăzneala de a voi a jicni sfântul şi mântuitorul principiu al proprietăţii. Să se ştie bine, să se audă pretutindeni că şi noi iubim şi respectăm *proprietatea*, şi noi o privim ca temelie societăţii, ca agentul cel mai puternic al civilizaţiunii şi al întăririi naţionalităţii, şi noi dar vom apăra-o, când ea va fi atacată.

Insă, precum respectăm proprietatea, tot aşa trebue să respectăm şi adevărul pe care ni-l arată istoria, adevărul că felul, că exerciţiul, că mărginile proprietăţii funciare au variat pururea după secoli, după ţări şi după legi.

Au în Transilvania nu există proprietate ? Au în Bulgaria nu este asemenea proprietate ? Ei bine, este ea una şi aceeaşi în ambele ţări ? Au proprie-

dacoromanica.ro

tatea în Austria și în Rusia, înaintea marei reforme a emancipării țăranilor, era ea tot aceeași cum ea este astăzi după rezolvarea chestiunii rurale ?

Un mare împărat, un binefăcător al omenirii Alexandru II, în manifestul său despre emanciparea țăranilor ruși, zice într'un chip categoric: „Drepturile proprietarilor au fost până acum foarte întinse și foarte imperfect *definite de lege, la care au ținut loc tradițiunea, obiceiul și bunul plac al proprietarilor*".

Când împăratul rusesc a definit felul proprietății în Rusia, el, prin aceleași cuvinte, făcea și definițiunea proprietății în România.

Așa dar fără a pune în îndoială că fiecare din noi n'ar fi proprietarul, n'ar fi stăpânul moșiei sale moștenite, sau cumpărate, sprijin că această proprietate teritorială a noastră este mărginită, este supusă la legi, la condițiuni altele decât acele la cari este supusă proprietatea în Occidentul Europei. Și când zic aceasta, domnilor, nu zic nimic dela mine. Toate legiuirile din Principatele Române, vechi și nouă, ne arată acest adevăr în chipul cel mai vederat. Să cercetăm ce drept ne dau titlurile noastre de proprietate, voiesc a zice hrisoave de dănuire,[1] sau de întărire ale vechilor Domni ?

---

[1] danie, dar.

dacoromanica.ro

„A lua din zece una din câmp, din fâneţe, din pomet, din pădure“ etc.

Iată, domnilor, drepturile noastre de proprietari, după chiar actele noastre. Şi iarăşi după propriile aceste acte fiecare locuitor de orişiunde era avea până la legile rurale din secolul trecut dreptul de a ara, de a cosi cât ar fi voit pe moşiile noastre, *dând numai dijmă.* Iată ce zice hrisovul din 28 Decemvrie 1794 al Domnului Mihai Suţu ;

„Când locuitorilor dela un sat nu le va fi îndestul moşia aceea unde şed, ca să are în destul şi să facă fâneaţă, dator să fie vornicul [1] satului, să meargă să se arate la ispravnicii [2] ţinutului, şi ispravnicii făcând cercetare, de se vor încredinţa cum că cu adevărat nu au loc în destul pe moşia unde şed de arat şi de fâneaţă, să caute pe alte moşii, cari se mărginesc, şi prin ştiinţa stăpânului acelei moşii. să le dea o bucată de loc de o parte, cât le va fi în destul pentru trebuinţa lor, unde să nu facă stricăciune şi pagubă stăpânului moşiei şi să-i pue să are unul lângă altul, şi să le ia stăpânul moşiei numai dijma, iar cu clacă sau cu altele să nu-i supere, şi pământurile ce le vor ara locuitorii atât pe moşia unde şed, cât şi pe locul ce li se va da pe moşia megieşă [3], luându-şi şi stă-

[1] primarul.

[2] prefecţii.

[3] vecină.

dacoromanica.ro

pânul moşiei dijma obicinuită, *să nu fie volnic* [1] a-le lua pământul, până când nu-l vor lăsa ei singuri, de veci etc. Iar când vor vedea pe vreun stăpân al moşiei îndărătnic şi nu va voi să le dea loc de arat, pe unul de acela ori de ce stare va fi, să nu-l îngăduiască, ci să-l facă să înţeleagă a le da locul de arat, cum şi de cosit".

Ei bine, domnilor, în faţă cu aceste hrisoave [2] şi cu multe altele, putem noi sprijini că în Principate proprietatea fonciară seamănă cu proprietatea occidentală, cu proprietatea absolută ? Cât pentru clacă, ea nu este nicidecum un drept al proprietăţii izvorîtor din actele de dănuire. Claca şi la noi, ca pretutindenia, este o urmare, un drept al feudalităţii, adusă din ţările occidentale în Ungaria şi în Polonia, şi de acolo în Principatele Române. Claca, până la Regulamentul organic din 1832, a fost la noi, fără cea mai mică schimbare, aceeaşi cum a existat în Occidentul Europei, şi în special în mai multe provincii ale Franciei, de unde s'a introdus şi în Polonia. Voiu cita întru sprijinirea ziselor mele o carte, pe care domnul Preşedinte al Consiliului [3] a citat-o de mai multe ori ca o bună autoritate : Dicţionarul politic al lui Garnier Pagès. Iată ce se zice în această carte despre clacă :

[1] să n'aibă voie.

[2] acte.

[3] Barbu Katargiu.

dacoromanica.ro

„Clăcile particulare constau în îndatorirea la care erau supuşi la început *şerbii* şi, dela liberarea comunelor, *ţăranii liberi* către stăpânii lor, spre a cosi fâneţele lor, spre a ara locurile lor de hrană, spre a face secerişele lor, culesul viilor, etc.

„Clăcaşul trebuia să fie încunoştiinţat cu două zile mai nainte, Stăpânul său nu putea cere dela dânsul vreo muncă, nici înaintea Răsăritului, nici după Apusul Soarelui, el avea dreptul de a se refuza la orice lucrare, care ar fi putut pune vieaţa sa în pericol, sau a-l îndemna a face ce este neonest, ori contrariu pudoarei. Dar era rar ca clăcaşul să aibă îndestul curagiu pentru a se încerca de a se servi de un asemenea drept.

„Clăcaşii munceau cu însăşi ale lor instrumente (unelte) şi se hrăneau cu dela sine mijloace. Câte odată ei trebuiau să muncească cu boi, cu cai şi cu celelalte ale lor vite de jug. Clăcile regulat nu se puteau cere decât în coprinsul moşiei; însă cele mai adesea ori, stăpânii cereau ca clăcaşii să lucreze mai multe ore în depărtare de locuinţele lor.

„Obicinuit numărul zilelor de clacă era hotărît; dar se întâmpla asemenea că ţăranii erau în voinţa stăpânului lor, şi aceasta se numea *clacă nehotărîtă* (corvée à merci); cu toate acestea aceste abuzuri au dispărut gradual. Regii opriră pe stăpânii moşiilor de a cere dela vasalii lor mai mult decât *douăsprezece zile de clacă* într'un an, adică

dacoromanica.ro

trei zile de muncă mult într'o lună, şi o singură zi în aceeaşi săptămână".

Cine nu vede în aceste cuvinte deosebitele aşezăminte de 12 zile de clacă ale ţăranilor noştri până la Regulamentul inclusiv ?

Nu zică-se dar că claca sau boierescul era sau este o prestaţiune în muncă echivalentă a chiriei pământului. Căci, dacă ar fi fost aşa din început, pentru ce locuitorul străin ar fi putut ara şi cosi pe moşia mea, numai cu condiţiunea dijmei, când locuitorul aşezat pe proprietatea mea era dator pe lângă dijmă să-mi facă şi clacă ? Rezultă dar din aceasta, o mai repet, că claca nu era răsplătirea pământului ce se exploata de ţărani, ci era numai un drept feudal al stăpânului asupra ţăranilor aşezaţi pe moşia sa, lipiţi pământului, *glebae adscripti* [1].

Suindu-ne apoi la originea clăcii, adică înaintea supunerii ţăranilor la şerbia *rumâniei* sau a *vecinătăţii,* noi găsim dovada că claca nu era decât o muncă de bunăvoie ce locuitorii o făceau în folosul stăpânului (seigneur, grundherr), a preotului ori a sărmanilor comunei. Acest simţ [2] până astăzi încă îl păstrează în Moldova cuvântul *clacă ;* şi astăzi în districtele de peste Milcov se fac clăci, a-

[1] lipiţi de glie, de pământ.

[2] înţeles.

dacoromanica.ro

dică muncă de bună voie, plătite numai cu lăutari, cu jocuri şi cu pahare cu vin în favoarea fie a preotului, fie a învăţătorului sătesc, fie a vreunei văduve sau a unui sătean neputincios.

Boierescul în Moldova însemnează muncă pentru *boier ;* căci până la Regulament, proprietarul *birnic,* adică... *neboier,* nu avea drept să ceară boieresc dela ţăranii aşezaţi pe moşia sa.

Aşa era, domnilor, cu claca şi în Polonia şi în Rusia, şi în toate ţările unde existau leigle slavone. Ea n'a devenit obligatorie decât după ce ţăranii s'au supus [1], după vechia expresiune, jugului robiei, după ce ori prin ocârmuire, ori prin stăpânii moşiilor, din locuitori liberi s'au prefăcut [2] în *rumâni, vecini, iobagi, podani* [3], etc.

Tot din obiceiurile şi legile slavone, izvorăşte şi îndatorirea de a se da ţăranilor până la două treimi a moşiilor. Această îndatorire nu este o născocire sau o deducţiune a comuniştilor şi a socialiştilor moderni. Ea se găseşte în toate urbariile [4] polone, ruseşti şi până şi prusieneşti, şi nicăiri această îndatorire nu s'a desfiinţat decât prin împroprietărirea desăvârşită a ţăranilor pe locurile ce ocupau. La noi această îndatorire, consfinţită şi

[1] au fost supuşi.
[2] au fost prefăcuţi.
[3] supuşi.
[4] legiuirile.

dacoromanica.ro

prin Regulamentul Organic, se menţine şi astăzi chiar şi în părţile deslipite ale Moldovei. Iată ce zice Contractul normal din Basarabia rusească, promulgat în 27 Martie 1846 :

„§ 2. La acele moşii, unde stăpânitorii nu vor fi în stare a da ţăranilor trăitori la dânşii pământ după măsura cuprinsă în § 1 pentru trei şi patru perechi de boi (adică 10 fălci şi 44 prăjini), li se dă voie a însemna pământ fiecăruia ţăran pre cât va ierta întinderea sau cuprinsul moşiei, pentru o perechie şi două perechi de boi ; şi după măsura unei asemine împărţiri de pământ, ţăranii vor fi datori a lucra şi stăpânului boierescul[1] lor. Deci rămâne la voinţa stăpânilor, dacă vor voi, să împărţească moşia *în trei deopotrivă părţi, din cari, oprind una pentru sine, celelalte două să le dea în folosul ţăranilor, etc.*"

Insă mi se va întâmpina : Principatele sunt ţări romane, în cari au domnit şi domnesc legile romane, şi aceste legi recunosc proprietatea absolută.

La aceasta voiu răspunde: da naţiunea română este de origină latină; însă aduceţi-vă aminte că secoli Românii au trăit cu Slavii, că mai mult timp ei au constituit un singur stat cu Bulgarii ; însă aduceţi-vă aminte că mai multe sute de ani ani

[1] sau claca.

dacoromanica.ro

avut şi în biserică şi în stat şi în şcoli limba slavonă ; încă aduceţi-vă aminte că am fost în dese şi neîntrerupte relaţiuni cu Polonia, dela care am împrumutat nu o singură lege. Prin urmare sunt în tot dreptul de a sprijini că şi în privinţa proprietăţii fonciare am făcut împrumutări dela legile slavone. Şi aceasta nu o zic eu, nu o inventez eu. Iată, domnilor ce ziceau boierii din Adunarea obştească a Moldovei, când în 1817 au fost chemaţi a se rosti *asupra felului proprietăţii în ţară din vechime :*

„Pentru locuitorii Moldoveni, aceştia au fost *ve-*
„*cini* (rumâni) moşinaşilor celor ce au avut mo-
„şiile lor, precum şi în alte stăpânite locuri, *după*
„*sistema Slavonilor*".

Ori-de-câte-ori boierii şi legislatorii noştri au fost chemaţi a face sau a preface o legiuire, şi mai ales în materie rurală, ei se uitau mai întâi la legile ţărilor megieşe [1], ţări slavone. Astăzi numai nu ne mai ţinem de acest obiceiu, şi tocmai atunci când ar trebui să ne uităm mai ales împrejurul nostru.

In vechime se făcea almintere. Iată ce zice arzmagzarul [2] boierilor Moldoveni din 1805, adresat Sultanului cu cerere de a se spori boierescul :

---

[1] vecine.

[2] petiţie, intervenţie.

dacoromanica.ro

„In *ţările străine ce se megieşesc* [1] cu noi, şi două zile pe săptămână, şi cel mai puţin o zi pe toată săptămâna la alţii, sunt îndatoriţi sătenii a lucra stăpânului moşiei".

Aşa dar proprietatea fonciară în Principate este regulată *după sistema Slavonilor,* şi chiar numele şi constituţiunea comunelor noastre rurale se datoreşte legilor slavone; până şi numele vechiu al comunei rurale: *grămada satului,* este împrumumutată dela Poloni cari numesc *comuna: gromado.*

După legile slavone, *grămada, obştea, comuna,* în stilul modern, este colectiv uzufructuară pe pământul ocupat şi cultivat de ea, în opunere cu comuna occidentală, unde proprietatea este individuală. Acest drept al comunei slavone de a stăpâni dela olaltă şi de a împărţi numai anual pământul trebuitor între membrii comunei răspunde cu deplinătate la întâmpinările râdicate în sânul Comisiunii Centrale, că adică în Principate ţăranul nu ar avea nici un drept asupra pământului exploatat de el, pentrucă el nu-l tradă [2] ca moştenire copiilor săi.

Intâmpinarea aceasta, departe de a fi un argument contra, este un argument pro; ea dovedeşte că proprietatea fonciară la noi este departe de a

---

[1] învecinează.

[2] trece.

dacoromanica.ro

fi proprietatea occidentală. In adevăr, după legile slavone, ţăranul individual nu este uzufructuar pământului ce exploatează, şi prin urmare nici îl poate trece moştenire către urmaşii săi ; însă, ca compensaţiune, la Slavoni, comuna este uzufructuară, şi aşa comuna are totdeauna pământ pentru toţi membrii săi. Ce trebue dar ca să moştenească copiii proprietatea individuală dela părinţii lor, când comuna se însărcinează a le da pământ îndată ce ei ajung în vârstă de a-l putea cultiva ? De aicea vine că şi chiar, după Regulament, fiecare însurăţel are dreptul să ceară pământ pentru hrana sa. De De aici provine că şi chiar după Regulament, fiecare moşie, până la două treimi a întinderii sale exploatabile, este supusă şerbiei către ţărani.

Nu am obiceiul de a-mi împrumuta adesea argumentele mele dela onorabilul domn Emanoil Costache Iepureanu ; însă astă dată deie-mi domnia sa voie. a face un împrumut din broşura sa dedicată Comisiunii Centrale şi atingătoare de chestiunea ţăranilor. Şi mai înainte, să-mi fie iertat de a zice că nimeni n'a caracterizat mai bine decât domnia sa exerciţiul proprietăţii fonciare în Principatele Române :

„Să căutăm", zice d-sa „a ne pătrunde acum de adevăratul adevăr, precum se zicea într'un timp în Franţa, şi să petrecem pe un proprietar în timpul întrebuinţării proprietăţii sale, din momentul

dacoromanica.ro

câştigării ei. Voiu lua de exemplu titlul cel mai puternic al unei proprietăţi, cumpărarea prin mezat [1], dela instanţele supreme ale ţării, ca să putem mai cu tărie respinge toate teoriile din păcate moştenite ce se râdică din vreme în vreme. Aşa : chiar eu cu multe jertfe am cumpărat moşia Iepurenii, ca o moşie veche a familiei, şi mi s'a dat un act în toată forma, pe o proprietate de 4000 fălci ; întreb dar, dacă cu asemenea titlu mai pot avea pe ci neva de coproprietar? Cu bună seamă că nu, căci am devenit proprietar pe nici un palmac mai puţin decât 4000 fălci !

„De a susţine o teorie contrarie, ar fi o lovire în drepturile proprietăţii, şi, dar, declar de mai înainte, că orice soluţie trebue să menţie dreptul proprietăţii neatins ; dar, odată ce mi s'a înmânat de către instanţa ţării actul proprietăţii, am făcut şi eu aceea ce oricare cumpărător face, adică : a trebuit să mă duc să mă pun în stăpânirea proprietăţii cumpărate şi să mă folosesc de ea. Să propunem un moment că cumpărătorul ar fi fost un străin, locuitor dintr'acele state unde legile proprietăţii predomnesc în toată întinderea lor, fără ca ea să mai fie expusă la rezolvarea unor chestii de acest fel. Străinul, ajungând la moşie, într'un capăt al ei a găsit un minunat loc, de care şi vroi

[1] licitaţie.

dacoromanica.ro

de îndată să dispue pentru semănături de pâne albă[1]; vechilul[2] moşiei însă îi declară neputinţa, arătându-i o *întindere de loc îmbrăzdată, pe care a calificat-o apoi de pământuri a satului cutare.* Străinul nostru ar fi stat puţin pe gânduri. Mergând apoi spre celălalt capăt al moşiei, ar fi găsit apoi în mijlocul pădurii o întinsă poiană, cu un sat pe ea. Cu bună samă nemulţumirea lui ar fi fost şi mai mare, dacă arătând dorinţa a-i strămuta de acolo, s'ar fi văzut iarăşi întâmpinat de vechilul moşiei, că după mai multe încercări ale proprietarului de mai înainte ca să-i strămute din pădure la câmp, însă cu toată strâmtoarea lor, ei sunt deprinşi la pădure, şi că nu vor *să-şi lase vetrele lor.* In mijlocul moşiei apoi a găsit un alt sat. Străinul nostru, pe care să-l presupunem înzestrat cu toate cunoştinţele de economie rurală şi de o bună administraţie, ajungând acasă, şi-ar fi întins harta pe masă, şi-ar fi căutat să-şi aducă aminte impresiile călătoriei sale pe moşie ; iată, dacă nu ne înşelăm, cea întâi impresie care a trebuit să i se înfăţişeze :

„Mi s'a zis că am cumpărat o proprietate de 4000 fălci, şi cu toate acestea, mă văd oprit de a întrebuinţa acele locuri cum mi-ar conveni mai bine ;

---

[1] grâu.

[2] administrator.

dacoromanica.ro

de altă parte am găsit în pădurea mea aşezaţi o mulţime de oameni carì îmi strică pădurea şi pe cari nu-i pot da afară. Cu bună samă, ar fi adăogit în gândul său, că oamenii aicea în ţară n'au o ideie adevărată de proprietate, căci la mine în ţară, cumpărând o moşie, n'am decât a observa regulele poliţieneşti, şi de acolo apoi sunt proprietar absolut.

„Dacă străinul ar fi fost un Englez, s'ar fi alunecat a întreba când se sfârşesc anii posesiei [1] cu aceşti oameni ce i-am văzut aşezaţi pe moşie ? Ar fi dobândit drept răspuns : că această posesie n'are sfârşit. Şi de ar fi fost vreo zi de sărbătoare, şi grămada copiilor satului s'ar fi găsit adunată pe lângă scrânciob [2], vechilul ar fi putut să-i adaoge că dintre aceştia câţi vor trăi au să ajungă a se hrăni pe moşie ; străinul înspăimântat ar fi strigat că, cu acest chip, i s'ar duce toată moşia şi că lui nu i-ar mai rămânea nimic cu vremea. Nu ! Domnule, i-ar fi răspuns vechilul : *o treime din locurile de hrană* tot îţi va rămânea pentru întrebuinţarea personală.

„Cerem iertare dela cititorii noştri că ne servim de acest mod de argumentaţie, ca să punem în adevărata lumină starea lucrurilor, şi urmăm îna-

---

[1] arendări.

[2] dulap.

dacoromanica.ro

inte cu închipuirea împrumutată, că cumpărătorul ar fi fost un străin. Negreşit el ar fi aflat că în contra pământului, ce văzu folosindu-se de alţii, avea şi el drept de a se bucura de o câtime de muncă; dar nu ne trebue multă perspicacitate, şi oricare din noi poate să înţeleagă, că transacţia impusă astăzi este vederat spre paguba şi dărâmarea proprietăţii, căci la ce se reduce în sfârşit lanţul de legătură între proprietari şi locuitori? Proprietarul pe de o parte îşi vede din an în an lanurile boiereşti împuţinate, sustrase facultăţii sale de întrebuinţare şi alienate [1] oarecum sub forma de schimb în contra unei munci ce are şi el drept a o reclama dela locuitori şi urmaşii lor. Dintr'acestea rezultă mărginirea absolutului drept de proprietate, în privinţa locuitorilor: 1) Că proprietarul este silit a îngădui stăpânirea locuitorilor pe pământurile ce le-a găsit într'alor dispoziţie când a cumpărat proprietatea. 2) Este dator să înzestreze şi pe copiii lor până la concurenţa de două treimi; această transacţie intră în categoria acelor designate prin dreptul roman sub formula de: *ut fueras* [2], cu deosebire că transacţiunea de faţă este impusă de o lege. Cui este oare astăzi mai fo-

---

[1] înstreinate.

[2] cum fusese mai înainte.

dacoromanica.ro

lositoare? Inţelegem tare bine că în vremile trecute, când comerţul nu era încă desvălit [1] în ţară, când marfa monedei era rară, când transacţiile se făceau ca în toate stările primitive mai mult în schimb; atuncea, credem, necuviinţele [2] nu erau atât de mari pentru proprietate. Astăzi însă când pământul a câştigat în valoare, când capitalurile de exploataţie s'au înmulţit ; când avem toată speranţa de a atrage capitalurile străine, îndatoririle impuse astfel proprietăţii nu pot decât să fie în prejudiţiul proprietăţii, nu numai pentru prezent, dar într'o proporţie şi mai mare încă pentru viitor; căci proprietarul fiind silit a fi răşluit [3] din an în an pentru înzestrarea noilor generaţii, şi primind din contra muncă în schimb, lesne se poate vedea că în prevederea înmulţirii fireşti a populaţiei şi a îmbunătăţirii sistemului nostru de agricultură, chemând în ajutor maşinele cari înlocuesc o mare parte de braţe, negreşit că proprietatea are toată perspectiva de a se sui în valoare ; în vreme când toate probabilităţile ne fac să presupunem scăderea valoarei muncii. Aşa dar, cu toate foloasele amăgitoare de cari se bucură astăzi proprietarii, schimbul ce le este impus pentru prezent şi

---

[1] liber.

[2] neajunsurile.

[3] a i se lua din moşie.

dacoromanica.ro

viitor continuă cea mai vătămătoare călcare a principiului de proprietate.

„Să venim iarăşi la străinul nostru, căruia nu i-ar fi trebuit mult timp ca să-şi dea seamă de condiţiile defavorabile în cari a văzut pusă proprietatea sa, şi luând ad-literam îndatoririle locuitorilor către proprietar, prescrise prin legile ţării, fără să aibă experienţa ţării despre abaterile îngăduite de către o administraţie slabă, nu ştiu dacă ideia cea dintâi ce i s'ar fi înfăţişat în minte, oricât de filantrop ar fi putut fi, ar fi fost aceea de a îmbunătăţi soarta locuitorilor ? Noi credem, din contră, că toată preocuparea sa ar fi ţintit la găsirea de mijloace *cum să-şi emancipeze proprietatea sa.*

„In adevăr ar fi putut să-şi zică, că în Europa noastră civilizată, cu pârae de sânge ne-am apărat proprietăţile noastre în contra ideilor socialiste, în contra dreptului de lucru, (droit au travail, vezi art. 117 lit. A) reclamat de noii reformatori ; şi aici în ţară găsesc acest drept, în totul necompatibil cu principiile societăţii moderne, nu numai tolerat de guvern, dar şi înscris cu litere mari în legile ţării.

„Dacă străinul nostru s'ar fi încercat să ademenească locuitorii aşezaţi pe proprietatea sa, proclamându-le principiul libertăţii muncii, declarându-le că ei sunt liberi a se strămuta de pe moşia sa

dacoromanica.ro

oriunde le-ar plăcea, cel mai prost locuitor i-ar fi răspuns : noi, domnule, şi astăzi suntem slobozi să ne ducem unde ne va plăcea ; d-ta însă *n'ai dreptul să ne alungi !* Rezultă însă dintr'aceasta că definiţia proprietăţii din legile civile la noi este numai o literă moartă şi că nu există la noi în faptă proprietari tot cu aceleaşi drepturi ca şi în alte state ? Nu, căci oricine posedă o proprietate nelocuită, dreptul său nu este mărginit decât prin restricţiile prevăzute în toate legislaţiile, reclamate de interesul comun; iar pentru moşiile locuite, pe lângă îndatoririle proprietarului către locuitori — sus descrise — şi anume :

a) Indatorirea de a lăsa pe locuitori nestrămutaţi *în vetrele şi pământurile posedate de ei.*

b) Indatorirea de a înzestra însurăţeii până la o câtime de două treimi; trebue să mai adăogim şi

c) Mărginirea dreptului de a-i putea depărta de pe moşie, decât numai la cazurile anume prescrise de legi".

Insă pentru ce şi d. Manolache Costache să nu se trateze de comunist, de socialist, de mâncător de moşii, cum se tratează toţi acei ce n'au fericirea de a crede în proprietatea absolută a stăpânilor de moşii şi în libertatea braţelor ţăranului ? Pentru ce, mi se va răspunde, să primim teoriile d-lui Costache ? Au ele nu pot fi greşite ca şi ale dumitale

dacoromanica.ro

şi a fiecărui altul din d-voastră, cari voiţi a înfiinţa pe moşiile noastre drepturi ţărăneşti ?

Ei bine, domnilor, las pe d-l Manoil Costache Iepureanu de o parte, şi voiu chema în ajutorul, în sprijinul drepturilor ţăranilor, pe alţi martori, pe cari negreşit nici unul din d-voastră nu va putea a-i trata de adăpaţi în idei subversive, nu-i va califica de revoluţionari, de comunişti, de socialişti, etc. şi în fine cum se califică toţi aceia cari comit crima de a reclama şi în România reforma ce s'a făcut în Prusia de Stein şi Hardenberg, în Austria de împăratul Frantz Iosef, în Rusia de Alexandru II-lea.

Cum ştiţi, d-lor mei, tratatul de Paris la art. 23 zice :

„Legile şi reglementele de astăzi se vor revedea; spre a se întocmi o deplină înţelegere asupra acestei reviziuni, se va numi o Comisiune care se va aduna la Bucureşti, cu un comisar al Inaltei Porţi... Insărcinarea acestei comisiuni va fi de a cerceta şi a afla starea de astăzi a ţărilor sus numite şi de a arăta *bazele* viitoarei lor organizaţii".

Art. 24 adaoge :

„Sultanul făgăduieşte că va chema îndată în fiecare din aceste două ţări (Principatele Moldova şi Ţara-Românească), o Adunare într'adins pentru aceasta, alcătuită din reprezentanţii tuturor intereselor şi tuturor stărilor de oameni ale naţiunii. A-

dacoromanica.ro

ceste adunări vor fi chemate pentru sfârşit[1] de a rosti dorinţele poporului asupra chipului de organizaţie definitivă a ţărilor lor".

Art. 25 mai zice :

„Comisiunea, luând în băgare de seamă părerile celor două Adunări, va trimite fără întârziere la reşedinţa congresului lucrările sale. Înţelegerea definitivă întru aceasta cu Puterea suzerană se va aşterne înscris în Convenţie la Paris între părţile alcătuitoare".

Toate acestea s'au făcut ; şapte comisari s'au întrunit în Bucureşti ; Adunările ad-hoc[2] au fost convocate. Fiecare clasă a poporului şi-au rostit dorinţele sale. Comisiunea internaţională din Bucureşti, ascultând cererile naţiunii, studiind starea lucrurilor şi a legilor din Principate, şi-a făcut raportul către Congres. Pe bazele, pe studiile acestui raport a urmat apoi Convenţiunea din 7/19 August 1858, a căreia suntem astăzi chemaţi de a desvolta una din cele mai mari şi mai binefăcătoare închezăşluiri[3] : *îmbunătăţirea soarţei ţăranilor.*

Cum ştiţi, domnilor, în Adunarea Moldovei chestiunea rurală a fost tratată şi în deosebitele comitete şi în şedinţă plenară ; ea a dat loc la desba-

---

[1] cu scop.

[2] sau Divanurile ad-hoc.

[3] înfăptuiri.

dacoromanica.ro

teri foarte lungi şi foarte oragioase [1]. S'au format nu mai puţin decât unsprezece opiniuni ; şi cu toate acestea rezultatul a fost foarte negativ, căci nici una din propuneri, nedobândind majoritate, toate s'au trimes Comisiunii internaţionale ca ea să *aprecieze, ca străinul să hotărască!* Cea mai mare dovadă despre greutatea chestiunii, despre importanţa procesului şi despre nematuritatea noastră de a-l putea hotărî! Dea Dumnezeu ca această apreciaţiune a mea să iasă greşită şi ca Adunarea electivă, deslegând nodul gordian într'un chip drept şi naţional, să dovedească că ea este mai înţeleaptă, mai matură şi mai patriotică decât a fost Adunarea-mumă !

Comisiunea internaţională, primind deosebitele păreri ivite în Adunarea ad-hoc a Moldovei în privinţa chestiunii rurale, a însărcinat cu studierea lor un înadins comitet compus de comisarii Franciei, Prusiei şi Austriei, d-l baron Talleyrand Périgord, d-l Barton Richthoffer şi d-l Liehman de Palmerode.

Acest comitet, cercetând chestiunea, şi legislaţiunea în vigoare, şi deosebitele opiniuni emise în sânul Adunării Moldovei şi-a făcut raportul său către Comisiunea internaţională, care şi ea, preţuind greutatea chestiunii, a supus-o Congresului de

[1] furtunoase.

dacoromanica.ro

Paris. Daţi-mi voie să vă comunic acum în traducţiune opiniunea comitetului despre starea legală a chestiunii, despre drepturile proprietarilor şi ale ţăranilor la noi, şi mai cu deosebire despre felul proprietăţii în Principate. Iată-o:

„Propunerea formulată de deputaţii clasei ţăranilor clăcaşi de a dobândi dreptul să răscumpere claca şi să devie astfel proprietari ai pământului ce cultivă astăzi sub titlul de uzufructuari, supuindu-se la nişte dări fixe, făcute în muncă sau în bani, această propunere a ridicat în divan şi în ţară o chestiune socială, a cărei soluţiune a fost amânată până astăzi, şi care se poate considera cu drept cuvânt ca din cele mai grave ce s'au agitat de mai mult de un secol în Principate. Lungile desbateri ce s'au urmat în sânul divanului se află în procesele verbale No. XXVIII şi XXIX dela 18 şi 19 Decemvrie.

„Importanţa materiei obligă pe comisarii Austriei, Franciei şi Prusiei a intra în o cercetare mai specială a chestiunii şi a expune toate dificultăţile de cari e înconjurată. Ar fi anevoie de a se pronunţa cineva dacă, din origina ei, proprietatea fonciară în Principate a fost constituită pe principii analoge cu acele recunoscute în Occident, căci bazele ei şi drepturile reciproce ale stăpânilor moşiei şi ale ţăranilor cultivatori erau atunci aşa de puţin definite, încât ar fi mai peste

dacoromanica.ro

putinţă de a le analiza cineva astăzi, punându-se din punctul de vedere european al dreptului de proprietate.

„Aşezământul acela *(glebae adscriptio* [1]) care robeşte pământului populaţiunea supusă clăcii stăpâneşti, aci fixă, aci după diferenţa condiţiunilor populaţiunii, era în vigoare în al XVII-lea secol. Principele Constantin Mavrocordat, în 1749, săvârşi un însemnător început de reforme în favoarea *vecinilor,* cari formau o parte din populaţiunea rurală. Aceştia, reduşi atunci într'o stare aproape de a robiei, fură asimilaţi cu ţăranii lipiţi pământului, şi cari urmară a fi tot astfel până la Regulamentul Organic, după cum o dovedeşte art. 18 din hrisovul promulgat în 1827 de principele Ioan Sturdza.

„Claca era hotărîtă atunci de 12 zile simple, adică dela Răsăritul până la Apusul soarelui şi câteva transporturi sau podvede [2].

„Regulamentul organic, deşi a păstrat unele restricţiuni în libertatea individuală a ţăranilor, i-a liberat însă de lipirea la pământ, recunoscându-le pentru prima dată dreptul de a părăsi satul căruia erau lipiţi.

„Stăpânii moşiilor fură indemnizaţi de aceasta prin următoarele avantaje :

---

[1] lipirea de glie, de pământ.

[2] munci.

dacoromanica.ro

a) Restrângerea pământului dat ţăranilor;

b) Sporirea clăcii, care, din 12 zile simple, a fost transformată în muncă asupra unei oarecari întinderi din pământul de lucru, precum a prăşi, a cosi, a secera, care muncă, mulţumită abuzivei interpretări date legii celei vechi, cere astăzi aproape încincit numărul de mai nainte.

c) Confirmarea (întărirea) monopolurilor senioriale (ale stăpânului) asupra vinului, rachiului şi aşezarea monopolurilor cărnii, pânii, etc., ceea ce face că ţăranul nu poate nici chiar a ţine şi a consuma vinul ce scoate din propria lui vie.

d) Dreptul recunoscut stăpânilor moşiei de a scuti de orice contribuţiune şi orice sarcină către stat o a zecea şi mai adesea o a cincia parte din populaţiunea agricolă aşezată pe moşiile lor, şi aceasta spre a exploata munca lor în folosu-le.

„Cu toate acestea Regulamentul nu a deposedat cu totul pe ţărani de pământul ce ocupau pe moşiile boierilor şi pe ale mănăstirilor, şi legea a stipulat şi definit lămurit câtimea de muncă şi felul de îndatoriri la cari erau supuşi către proprietari. Mulţumită însă la nepăsarea guvernelor, interesate cu mult mai mult a menaja pe boieri decât pe ţărani; mulţumită corupţiunii sub-administratorilor, a căror alegere însă era lăsată a se face de către înşişi ţăranii, cu scopul de a le da apărători contra împilărilor proprietarilor şi arendaşilor, s'au vă-

dacoromanica.ro

zut îndată toate dispoziţiunile binefăcătoare închezăşluite de Regulament în favoarea populaţiunii rurale, s'au văzut toate călcate şi căzând în desuetudine.

„Acţiunea guvernului fu cu totul paralizată pe la ţară, ţăranii fură lăsaţi în bunul plac al proprietarilor, şi un fel de drept feudal fu reintrodus în Moldova.

„Această stare de lucruri, atrăgând băgarea de seamă a Inaltei Porţi şi a Curţii Rusiei, o comisiune de boieri mari fu instituită în 1850, în urma Convenţiunii dela Balta-Liman, cu scopul de a pune capăt abuzurilor ce apăsau populaţiunea agricolă.

„Raportul. chiar al acestei comisiuni constată pe deplin abuzurile şi suferinţele ţăranilor maltrataţi atât de sub-administratori, cât şi de proprietarii şi arendaşii lor, etc., etc.

„In urma lucrărilor acestei comisiuni, o nouă lege, destinată a asigura mai bine pe ţărani contra abuzurilor şi a defini mai bine drepturile şi datoriile reciproce a ambelor părţi, fu publicată în Moldova în 1851. Cu toate acestea, această lege n'a răspuns deloc la scopul care o dictase ; şi ridicând, pentru întâia dată, ţăranilor dreptul ce aveau, în virtutea tuturor urbariilor [1] şi chiar a Regulamen-

[1] legiuirilor.

dacoromanica.ro

tului organic de a preface claca în bani, această lege n'a făcut decât a continua să favorizeze apăsarea clăcaşilor de către proprietari şi mai cu seamă de către arendaşii lor.

„Comisarii Austriei, Franţiei şi Prusiei se cred datori a da o ochire asupra dispoziţiunilor principale ale legii din 1851, astăzi în vigoare.

„Conform aşezămintelor anterioare şi unei legi votate mai dinainte de Obştească Adunare, legea aşează trei categorii de relaţiuni între proprietarii moşiilor şi ţărani. Astfel în ţinuturile de câmp, ţăranul pentru partea de pământ ce i se cuvine dela proprietar este supus la clacă sau la o muncă obligatorie pe o oarecare întindere a pământului şi la oarecare cărături. In părţile muntelui, ţăranul nu este supus pentru aceeaşi parte de pământ decât la o rentă fixă anuală şi al cărei maximum nu poate trece peste ţifra de 98 lei. Pe moşiile răzeşilor sau proprietari mici în devălmăşie, cultivatorul are facultatea de a plăti claca în bani, după preţurile localităţii.

„Monopolurile sunt ţinute în folosul proprietarului. Din parte-i, şi acesta n'are dreptul de a pretinde dela ţărani nici o plată pentru ograda caselor şi pometurilor lor ; n'are dreptul de a deposeda pe ţărani de părticelele lor de pământ, sau de a schimba fără voia lor aceste părticele pe alte petice de pământ, şi afară de aceasta este îndatorit

dacoromanica.ro

de aceeaşi lege a da la toţi ţăranii însuraţi aşezaţi pe moşia sa, sau cari s'ar însura pe viitor, nouă părţi de pământ[1] până la împlinirea a două treimi din întinderea cultivabilă a moşiei sale. Această îndatorire nu priveşte şi pe răzăşi.

„Proprietarul nu are dreptul de a depărta pe un ţăran de pe comuna sa, decât numai în urma unei cererei (enquête) formale, a unei deciziuni a consiliului de miniştri sancţionată de Domn, pentru cauză de perturbare a ordinei; şi chiar în acest caz, proprietarul este dator a-l despăgubi de casa şi plantaţiunile lui.

„Cu toate acestea păstrând claca ca dajdie obligatorie şi legală, datorită de cea mai mare parte a populaţiunii rurale, adică de cultivatorii tuturor judeţelor de câmp, legea aceasta nu şi-a îndeplinit scopul şi nici unul din abuzurile pe cari legislatorii din 1851 voiseră a-l înlătura, n'a putut fi stârpit.

„De aceea întâia şi unica propunere ce au formulat în Divan deputaţii ţăranilor clăcaşi, ca comitet al clasei lor, a fost de a se răscumpăra claca, de a se desfiinţa monopolurile şi a se aşeza autorităţile comunale, în alte cuvinte, de a fi recunoscuţi, prin o despăgubire a muncii, ca proprietari

---

[1] părţi nouă de pământ, alte părţi.

dacoromanica.ro

definitivi ai părţilor de pământ cari sunt astăzi în posesiunea lor.

„Comisarii Austriei, Franţiei şi Prusiei, deşi constată cu părere de rău că propunerea ţăranilor e scrisă într'un stil arzător, emfatic şi de ură, care nu poate veni din pana deputaţilor clăcaşi, trebue însă să recunoască că condiţiunea mizerabilă a populaţiunii agricole a Moldovei merită cu atât mai mult atenţiunea Puterilor, cu cât acţiunea guvernului este nulă pe la ţară, şi cu cât desele schimbări ale personalului administraţiunii au contribuit foarte mult a mări abuzurile.

„Majoritatea deputaţilor clasei boierilor proprietari mari, în număr de treisprezece deputaţi, s'au crezut datori a apăra într'o lungă expunere istorică drepturile proprietăţii fonciare, fără însă a nega legitimitatea plângerilor ţăranilor contra abuzurilor.

„Reclamând libertatea individuală pentru ţărani, proprietarii mari au în vedere a desface proprietăţile lor de îndatorirea de a da ţăranilor pământuri până la împlinirea celor două treimi a întinderii cultivabile a moşiilor lor ; ei merg până a pretinde să le poată lua înapoi părticelele de pământ ce posedă astăzi.

„Dacă această cerere a boierilor s'ar primi, ar împovăra foarte grav condiţiunea ţăranilor, reluându-le pământuri ce ei au cultivat şi cari prin

dacoromanica.ro

munca lor au dobândit un preţ mai presus de claca legală. Apoi ar da naştere vagabondagiului în clasa rurală deposedată. Cu toate acestea, deşi contestă comunelor rurale cele mai mici drepturi asupra pământului moşiilor lor, aceeaşi majoritate a proprietarilor mari s'a văzut obligată a recunoaşte trebuinţa de a se desfiinţa claca sau munca îndatoritoare şi a se stabiliza ţăranii, fără însă a defini ceea ce înţelegea cu această vorbă.

„Minoritatea proprietarilor mari, unsprezece deputaţi, s'a mărginit a constata necesitatea ce era a preface în rentă claca la care ţăranii sunt supuşi, lăsând la viitoarea adunare legislativă desvoltările şi amănuntele reformei. Tot această concluziune, sub o formă mai explicită, a fost asemenea adoptată de majoritatea comitetului proprietarilor mici, cari au consacrat un principiu a cărui echitate e foarte contestabilă, acela al uniformităţii dării datorite proprietarilor de către ţăranii cultivatori, aşezaţi pe moşii de câmp sau de munte, fie ale boierilor, fie ale mănăstirilor, fie ale răzaşilor.

„Mai mulţi deputaţi de oraşe şi ai clerului au sprijinit propunerea deputaţilor din clasa ţăranilor clăcaşi.

„Nici una din propunerile făcute de diferitele comitete n'a dobândit majoritatea în adunarea generală, care prin urmare n'a putut emite un vot asupra chestiunii.

dacoromanica.ro

„Insă în toate propunerile cari s'au ivit în Divan, oricât de contradictorii ar fi, a rezultat un fapt pozitiv pe care toate clasele l-au admis, necesitatea urgentă de a îmbunătăţi condiţiunea populaţiunii rurale, luându-se de bază a nouei reforme desfiinţarea clăcii prin despăgubire şi constituirea ţăranilor în proprietari fonciari. Divanul nu s'a putut înţelege şi a se învoi numai asupra acestor puncte: asupra câtimii de pământ ce ar fi să se dea, epoca oportună şi modul aplicării legii şi despăgubirea ce ar fi a se acorda proprietarilor de moşie.

„Acest rezultat negativ, lipsa de înţelegere asupra unei măsuri recunoscute în unanimitate ca indispensabilă, dovedeşte încă odată că dacă această reformă se lasă a o face numai părţile interesate, nu se va săvârşi niciodată cu dreptate şi cu mulţumirea tuturor.

„Chestiunea condiţiunii sociale a ţăranilor a trecut de un secol încoace prin diferite faze, dar nici un guvern n'a ştiut să asigure bunul traiu al populaţiunii rurale, nici a preîntâmpina răul care, astăzi, începe a lua aşa de mari proporţiuni. Emanciparea ţăranilor Transilvaniei şi Bucovinei unde, până în 1848, se aplicau ponturi[1] mai ca acelea ale Moldovei, şi mai cu seamă marea refor-

[1] dispoziţiuni.

dacoromanica.ro

mă ce se operă azi în Rusia, fac încă şi mai indispensabilă şi mai urgentă completa emancipare a populaţiunilor rurale ale Principatelor. Dar pentru ca chestiunea să aibă o soluţiune echitabilă şi completă, şi pentru ca această soluţiune să poată aduce toate roadele dorite, trebue ca condiţiunile guvernamentale ale Principatelor să fie cât prin putinţă mai asigurate ; trebue ca această ţară să aibă mai înainte de toate un guvern tare constituit şi la înălţimea datoriilor ce-i impune marea reformă, cerută de chestiunea cea mai importantă pentru viitorul ţării".

Iată ce zic Comisarii !

Insă mi se va întâmpina că suntem autonomi, că chestiunea rurală este o chestiune din lăuntru, că nu suntem îndatoraţi de a ne ţine de cele zise şi socotite de străini, şi că prin urmare putem hotărî cum vom voi despre soarta ţăranilor. Am luat seama că de trei ani, de câte ori se atinge de a prelungi chestiunile pe cari art. 46 din Convenţiune le cere a fi hotărîte cu grăbire şi în avantagiul mulţimii, de a asigura libertăţile publice, de a sfărâma scutirile, privilegiile şi monopolurile cari până astăzi apasă populaţiunile noastre, — bună oară monopolul băuturilor, — într'un cuvânt de a pune capăt durerilor trecutului şi de a ne râdica naţiunea prin râdicarea claselor rurale, a căror soartă s'a recunoscut ca rea de către întreaga Europă,

dacoromanica.ro

noi totdeauna întâmpinăm că suntem autonomi şi foarte autonomi ; şi că vom face ce vom voi şi când vom voi. Dar când se atinge de a ne numi Patria cum au numit-o strămoşii noştri, de a efectua Unirea Principatelor nu numai pe hârtie, dar şi în fapt, de a mai tăia unghiile jurisdicţiunii consulare, de a face ca măcar în ţara noastră străinii să ne respecteze, o ! atuncea zicem că suntem foarte puţini autonomi şi necontenit ni se recomandă respectul tractatelor şi al Convenţiunii.

Fie, domnilor, voiu lăsa deoparte pe străini ; mă lepăd şi de d-l Talleyrand şi de d-l Liehman şi de d-l Richthoffen, şi voiu chema în ajutorul drepturilor ţăranilor o autoritate pământeană, voiu chema pe un *cineva* a căruia mărturie şi drept de a vorbi în chestiune nimeni din noi nu le va putea contesta. Acest cineva este însuşi legislatorul aşezământului din 1851, este însuşi Domnul Moldovei Grigorie Alexandru Ghica Voevod, care, ca autorul legii, mai bine decât oricine altul, poate să ne spue cari sunt drepturile şi îndatoririle ţăranilor aşezate prin acea lege.

Cum ştiţi, domnilor, înaintea încă a încheierii tratatului de Paris, înaintea convocării Adunărilor ad-hoc, Poarta Otomană se socotise în drept de a da, de a octroia [1] Principatelor Române o Constituţiune.

---

[1] acorda.

dacoromanica.ro

Această Constituţiune, la care unii din reprezentanţii Puterilor garante îşi şi daseră consimţimântul lor, fu aşternută în protocolul încheiat în Constantinopole la 11 Fevruarie 1856.

In acel timp Poarta voia a atrage în favoarea sa simpatiile populaţiunilor noastre rurale, fiindcă în boieri ea nu avea credinţă, socotindu-i devotaţi Rusiei. Ea dar se hotărî a se ocupa în deosebi cu îmbunătăţirea soartei ţăranilor români, eliberându-i de clacă şi făcându-i proprietari.

Iată ce Turcia proiectă pentru dânşii în art. 17 din sus citata constituţiune: „Relaţiile între proprietari şi ţărani se vor regula într'un chip drept, în cât se va putea prin învoială. Claca şi şerbiile personale (podvezile [1], zilele de meremet [2]), ce mai există încă, fie sub orice numire, se vor declara de răscumpărabile prin o lege specială, care se va decreta şi executa cel mult până într'un an, aşa încât cu totul să înceteze până într'un scurt timp".

Acestea se ziceau la începutul anului 1856. Dacă Constituţiunea proiectată de Inalta Poartă s'ar fi pus în lucrare, ţăranii români în cursul anului 1857 ar fi fost liberi de clacă şi proprietari.

Noi suntem însă în 1862, şi încă deputaţii români discută ce trebue să facem pentru ţăranii români!

[1] muncile.

[2] de reparaţiuni.

dacoromanica.ro

Şi apoi ne mai tânguim că ţara nu merge înainte şi că se cere reforma legii electorale !

Insă dacă art. 17 din proiectul de Constituţiune al Turciei era de o mare binefacere pentru ţărani, erau alte articole din acest proiect cari jicneau drepturile şi interesele României.

Atuncea Domnul Moldovei se hotărî a apela la Congresul de Paris în contra lucrărilor din Constantinopole. El luă în studiu Constituţiunea turcească articol după articol, şi lângă fiecare adaose observaţiunile sale.

Viind la art. 17 atingător de chestiunea rurală, şi cedând influenţelor miniştrilor săi şi solicitaţiunilor proprietarilor îngrijaţi de *reforma turcească*, Domnul Ghica combătu răscumpărarea clăcii, într'alte cuvinte împroprietărirea ţăranilor ; însă aceasta o făcu trăgându-şi argumentele din legea actuală, pe care el o declara ca *cea mai bună* pentru locuitori, fiindcă le asigura nu numai prezentul, dar şi viitorul chiar al generaţiunilor celor mai depărtate.

Iată propriile cuvinte ale Domnitorului :

„Legislaţia actuală a lămurit tot aceea ce vechia legislaţie avea întunecat, pentru a lăsa cât s'ar putea mai puţin loc arbitrariului. Ea a desfiinţat dijma care dă o ideie de şerbire şi de vasalitate...

„Aşa dară, după legea aceasta, fiecare ţăran are partea sa hotărîtă de arătură, de fâneaţă şi de pă-

dacoromanica.ro

şune ; în adevăr el nu e proprietar asupra acestora, însă are dreptul de a se folosi de rodurile lor; el nu poate înstrăina acest pământ, dar şi *proprietarul nu poate nici a i-l lua, nici a i-l schimba după placul său*....

„Acolo unde pământul trebuincios nu este de ajuns pentru a îndeplini partea hotărîtă a fiecăruia ţăran, el se împarte în trei părţi, dintre cari două sunt ale ţăranilor şi a treia a proprietarului ; în acest caz scade şi lucrul în proporţie...

„Afară de aceasta, fiecare ţăran are pentru locuinţa sa o îngrăditură de 360 stânjini quadraţi, pe cari îi lucrează precum voieşte...

„Acesta e regimul de faţă. Se poate ca la punerea lui în lucrare să fie oarecare abuzuri ; dar aşa e soarta tuturor legilor ; oricum ar fi, aceasta e un progres, şi chiar ţăranului i se dau mari foloase....

„Se cade oare a ne atinge de astfel de condiţii ? E oare de folos ţăranului de a schimba soarta lui de uzufructuar sau de *posesor* cu acel de proprietar ?...

„Dar mai întâi care va fi chipul de răscumpărare adoptat în această lege specială care, după art. 17, va trebui a fi pusă în lucrare înainte de un an ?

„In aceasta se întâmpină greutatea chiar dintâi. Ţăranul va trebui el să plătească deodată capitalul pentru toate ? Asta nu se poate nicidecum.

dacoromanica.ro

Sau să plătească dobândă pe fiecare an, fără a fi dator cu capitalul ? Condiţia nu se schimbă şi nu aduce nici un progres în starea actuală a lucrurilor.

„Să zicem chiar că i se va da de geaba pământul ce el lucrează acum ; în puţini ani, ţăranul proprietar va trebui să împărţească partea sa spre a o da copiilor săi ; sau suferind consecvenţele greşelilor sale, sau a pagubelor neprevăzute, el o va vinde şi va rămâne atât el, cât şi familia sa lipsit de toate mijloacele de vieţuire.

„Proprietarul care va fi cumpărător nu va fi mai mult îndatorit de a-i da un alt pământ, *precum după legislaţiunea de astăzi el este îndatorit de a da fiecăruia,* chiar de ar fi şi mai mulţi într'o singură *familie, câte* o *parte de pământ*"...

Când textul legii este atât de clar şi lămurit, când comisiunea internaţională, aceea care a fost însărcinată de tratatul de Paris de a studia starea lucrurilor, recunoaşte că după legile în vigoare ţăranul este *uzufructuar* pe legiuitele sale *fălci* sau *pogoane,* şi că proprietarii de moşii sunt datori de a da *însurăţeilor* pământ până la două treimi a moşiei, când însuşi legislatorul din 1851, în conformitate şi cu legea regulamentară. vine şi explică legea şi recunoaşte drepturile ţăranilor, cum am putea acum noi, deputaţi ai Parlamentului român, noi reprezentaţiunea legală a României, noi cari suntem datori a apăra drepturile

dacoromanica.ro

mai ales ale acelora cari nu sunt aici reprezentați, cum am putea, zic, a veni acum și a tăgădui drepturile străvechi ale țăranilor, garantate prin toate legile vechi și noui, *dreptul de a fi uzufructuari pe legiuitele părți de pământ ce le exploatează?* Și cum am socoti că, cu cea mai mică umbră de dreptate, am putea izgoni pe țărani din locurile lor, din drepturile lor, și a le zice să se mulțumească cu darea de 1, 2 sau 3 pogoane de om, ca *pământ comunal,* când legea actuală le dă întreit mai mult? Dar cum am crede că am putea aplica asemenea nedreaptă legiuire? Da, domnilor, *nedreaptă,* căci și *posesiunea* și *uzufructul,* este un *drept tot așa de sfânt cât și proprietatea!*

Insă, îmi vor întâmpina unii din onorabilii deputați de dincoace de Milcov:

„In Țara-Românească, țăranii nu au aceleași drepturi cari le au în Moldova. Așezământul din 1851 le-a șters acele drepturi. Domnul Știrbei a statornicit că țăranul nu este decât *chiriaș,* și că proprietarul poate a-l izgoni de pe moșie, oricând va voi". Așa este, după așezământul din 1851; da o recunosc. Domnul Știrbei a decretat că în viitor țăranul din Valahia nu va mai fi decât un simplu chiriaș, un proletar, pe care proprietarul, oricând va voi, va putea a-l izgoni nu numai de pe moșie, dar chiar și din casa sa, clădită de el. Insă, îmi voiu permite de a întreba și eu pe acești onorabili

dacoromanica.ro

ai mei colegi: „De când, în Principate, Domnii au avut dreptul de a face singuri legi? Cum domnilor, Adunarea Țării Românești, din care mai mulți din dumneavoastră ați făcut parte, a dat, în sesiunile trecute, mai multe voturi, după cari s'a hotărît că chiar dispozițiunile Domnului Știrbei, făcute cu împreuna lucrare a Divanului, sunt supuse revizuirii Adunării elective, că chiar sămile [1] Vistieriei încuviințate de acest Divan, se cuvine a se cerceta din nou de către Adunare, așa precum dela 1848 țara nu a mai avut reprezentațiune legală; și tot acei deputați cari au asemenea voturi ar veni acum și ar recunoaște Domnului Știrbei dreptul ca singur fără măcar cooperațiunea Divanului, să facă un așezământ care răstoarnă o legislațiune de sute de ani, care rădică țăranilor drepturile ce le sunt închezășluite [2] prin vechile legiuiri, prin Condica lui Caragea, prin chiar Regulamentul organic! Atuncea recunoașteți Domnului Știrbei și dreptul de moarte, de autocrat, de samoderjaț [3], și nu-i mai revizuiți administrațiunea financiară, nu-i mai cercetați sămile [4], nu-i mai confiscați averea. Ați hotărît că el n'a fost competinte a cheltui un sin-

---

[1], [4] veniturile.
[2] acordate.
[3] singur stăpânitor.

dacoromanica.ro

gur ban fără încuviinţarea Adunării, şi astăzi îi recunoaşteţi dreptul de a hotărî singur cea mai grea chestiune care, după mărturisirea Europei, se agită de două sute de ani în Principate. Pentru numele lui Dumnezeu, să fim consecvenţi măcar într'o asemenea chestiune, dela a cărei soluţiune atârnă în mare parte însuşi viitorul naţionalităţii noastre !

Dar să zicem pentru un moment că Domnul Ştirbei a avut dreptul să prefacă *singur* legislaţiunea rurală. Fie ! şi aşa fiind, apoi recunosc că există o mare deosebire între legislaţiunea din Valahia şi între cea din Moldova în privinţa ţăranilor. Dar acum şi eu voiu întreba pe ce dreptate dumnezeiască sau omenească ne-am putea întemeia spre a unifica aceste două deosebite legiuiri, nu dând ţăranilor de dincoace de Milcov drepturile fraţilor lor din Moldova, ci desbrăcând şi pe aceştia din urmă de drepturile ce până acum le-au avut şi le au în fiinţă ?

Dar de când reforma şi unificarea legilor trebue să se facă în folosul celor puţini, iar nu al celor mulţi, în folosul unei clase, iar nu a populaţiunii întregi ? Au aceasta ar fi să se facă, pentrucă ţăranii nu au dreptul să fie aci, nici măcar prin o indirectă reprezentaţiune ; şi pentrucă numai noi proprietarii suntem chemaţi de a rezolva această chestiune, într'alte cuvinte de a fi impricinaţi şi

dacoromanica.ro

judecători totodată ? Domnilor, să gândim că este un Dumnezeu, să gândim la cuvintele ce, cu 120 de ani mai înainte, ziceau strămoşii unora din noi, când desfiinţau lanţurile *rumâniei* şi ale *vecinătăţii* :.

„Nu este lucru creştinesc, este de mare pagubă sufletelor noastre să supunem sub jugul robiei pe fraţii noştri !"

Şi care mai grozav jug al robiei poate fi altul, decât sărăcia şi proletariatul, care negreşit va fi partea ţăranilor, dacă, în loc de a îmbunătăţi, vom înăspri soarta lor ?

Insă nimenea din noi nu o vrea aceasta. Toţi, îmi place a o crede, voim îmbunătăţirea soartei sătenilor noştri, căci îmbunătăţind soarta lor, îmbunătăţim soarta ţării, şi prin urmare şi propria noastră soartă: şi din contra, vai de noi, dacă am socoti că soarta ţăranilor fiind rea, soarta ţării, soarta noastră va putea fi şi rămânea bună !

Spre a ajunge însă la această îmbunătăţire, chipul cel mai drept. cel mai practic, cel mai legiuit nu este de a lua, ci de a da. sau măcar de a păstra. Ţăranii au astăzi în stăpânirea lor legiuitele pogoane sau fălci, date lor spre exploatare, cum zic însuşi Aşezămintele rurale din 1851, în *măsura întemeiată* pe adevărata lor trebuinţă. Tânguirile ţăranilor n'au fost niciodată că li se impune o prea mare întindere de pământ. Aşa dar misiunea

dacoromanica.ro

noastră nu este de a ne pune a chibzui dacă țăranul are mult sau puțin pământ. A lua acum dela proprietar o singură prăjină din locurile sale și a o da locuitorului ar fi o nedreptate ce am face proprietarului; a lua iarăși dela sătean o singură prăjină din ceea ce el astăzi stăpânește și a o da proprietarului ar fi o nedreptate ce am face țăranului. Tânguirile sătenilor n'au fost și nu sunt decât despre munca silită: *claca* sau *boierescul*, la care ei sunt supuși, cerând răscumpărarea sau plata în bani. In rezolvarea acestei chestiuni, în înlocuirea muncii silite prin un mod de despăgubire mai ușor, mai îndemânatic, mai asigurător în contra abuzurilor și a împilărilor, stă dar misiunea noastră; și îndeplinindu-ne această misiune în marginile acestea, să fim siguri că vom ajunge la acea îmbunătățire ce Convențiunea, ce interesul națiunii reclamă ca să introducem în soarta țăranilor noștri.

Libertatea proprietății, libertatea muncii; liber proprietarul, liber țăranul: se strigă mai ales în Țara-Românească, pe la anul 1857! Oamenii practici au înăbușit de pe atunci acest strigăt, au respins această teorie care, dacă ar fi fost a se pune în lucrare, ar fi adus după sine consecințele cele mai grozave, și în privința naționalității și în privința agriculturii noastre. Astăzi toți, și conservatori și liberali, înțeleg că țăranul nu poate fi smuls

dacoromanica.ro

din casa sa, din câmpul său şi izgonit pe drumuri în voia lui Dumnezeu. Toţi înţeleg că ţăranul are două drepturi necontestabile, *dreptul* de *locuinţă* şi *dreptul* de *hrană* pe moşiile noastre. Acest drept nu li s'a putut contesta chiar de către apărătorii proprietăţii absolute din sânul Adunării ad-hoc a Moldovei, de către majoritatea comitetului proprietarilor mari, căci, de şi ei tăgăduiau ţăranilor orice drept, orice şerbire asupra moşiilor noastre, totuşi, în încheierea lor, n'au putut face altminteri decât de a proclama că : Legea (ce va avea Adunarea legiuitoare a face în cea întâi a ei sesiune) va fi întemeiată pe principiul *respectului proprietăţii, şi tot odată va privi şi la stabilirea şi la chipul vieţuirii locuitorilor săteni astăzi lucrători de pământ.*

In aceasta este subscris şi unul din raportorii în chestiunea rurală, onorabilul domnul Grigorie Costache Iepureanu.

Impace acum domnia sa aceste trei principii : respectul proprietăţii, stabilizarea locuitorilor şi chipul vieţuirii lor, şi toţi îl vom aplauda. Rezolve domnia sa greul problem pe baza principiilor de mai sus şi d-lui va fi un mare bărbat !

Aşa dar, domnilor, cum vedeţi după chiar încheierea apărătorilor proprietăţii absolute din Adunarea ad-hoc a Moldovei, este cu neputinţă de a rădica din mânile, din stăpânirea ţăranilor, pământul pe care ei sunt *stabiliţi*, pământul pe care ei

dacoromanica.ro

îşi găsesc *chipul de viețuire.* După convicțiunea mea, deposedarea țăranilor de pe acest pământ nu s'ar putea face în România fără o grozavă catastrofă, căci istoria şi faptele trecute şi contimporane dimprejurul nostru ne dovedesc că pretutindeni şi în Franța, şi în Germania, şi în Austria, şi în Rusia, țăranul nu s'a emancipat decât împreună cu pământul ocupat de el. Insă mi se va răspunde : acolo țăranii au fost şerbi ; la noi ei sunt oameni liberi încă din anii 1746 şi 1749, când s'a desființat *rumânia* în Valahia şi *vecinătatea* în Moldova. Mare greşală, deplină eroare. *Robia, şerbia* sau cum se zice în limba franceză, *le servage*, şi în limba germană *die Leibeigenschaft,* da, s'a desființat în principate de mai mult de un secol.

Da, în zilele memorabile de 5 Avgust 1746 şi 6 Aprilie 1749, şerbia a contenit [1] de a fi condițiunea țăranilor noştri. „Ei n'au mai putut fi strămutați „din satul lor cu sila ; ei n'au mai putut fi vân„duți fără de moşie ; ei n'au mai putut fi despăr„țiți cu împărțeală sau a se da în foi de zestre sau „a se schimba numai pe oameni fără de moşie, sau „pe copii a-i despărți dela părinți ; mai într'alte „cuvinte ei n'au mai putut fi tratați ca *robi* sau ca *şerbi*". Iar mărginiți, opriți de a se strămuta din sat fără voia *stăpânului* şi siliți de a se întoarce

[1] a încetat.

dacoromanica.ro

înapoi oricând şi unde fugeau, ba chiar certaţi: într'alte cuvinte *lipiţi pământului, glebae adscripti,* ei tot au urmat a fi şi după desfiinţarea rumâniei şi a vecinătăţii. Chiar actul Adunării Moldovei o rosteşte categoric:

„Şi când se va vinde moşia, *oamenii să nu se vânză, ci ca nişte săteni ai satelor în sat să rămâe făcând slujba obicinuită*".

Şi această stare de lucruri s'a menţinut până la Regulamentul Organic. Ca să o dovedesc aceasta, nu voiu avea recurs decât la acte autentice, la însăşi legislaţiunea ţării dinaintea şi în urma desfiinţării şerbiei ţăranilor.

Iată ce se găsesc deopotrivă, şi cu acelaşi text, şi în Condica lui Vasile Vodă din anul 1646 şi în îndreptarea legii publicate din ordinul lui Matei Basarab anul 1652:

„Când va fugi ţăranul dela locul şi dela stăpânul său, atunci nimeni nicăirea să nu-l primească. iar de-l va şi primi deodată, atunci degrabă să-l întoarcă la satul lui de unde este, iar de va fi având vreo treabă cu aceia, acela ce l-au primit, atuncea să se pue a-şi spune treaba Domnului al aceluia sat; iar de va meşteşugui într'alt chip. şi va călca pravila[1] aceasta. atunci să plătească

[1] legea.

dacoromanica.ro

la domnie 12 litre de argint şi 24 litre boierinului[1] aceluia ce al cui va fi ţăranul".

Această legiuire este făcută cu o sută de ani înaintea desfiinţării şerbiei ţăranilor din Principate. Să vedem acum dacă o sută de ani după desfiinţarea vecinătăţii[2], atunci când se zice că ţăranii au fost devenit liberi, să vedem ce legi regula libertatea lor:

Iată, domnilor, ce găsesc în hrisovul Domnului Moldovei Ioniţă Eturdza şi în anaforaua[3] boierilor Divanului Moldovei din 10 Aprilie 1827:

„Locuitorii ce vor fi pe moşiile boiereşti şi ale altora nu pot avea voie a se ridica[4] fără voia stăpânului; şi pururea fugarii de acest fel ce se vor ridica fără de voie, să fie aduşi la urmă şi *certaţi*".

Acest act nu-l poate tăgădui nimeni, căci originalul se află în arhiva Moldovei, şi doi din subscriitorii săi se află pe băncile noastre: onorabilii d-nì Petre Roset şi Ştefan Catargiu.

Să potrivim acum legislaţiunea lui Vasile Lupu şi a lui Matei Basarab din secolul al XVII-lea şi aceea a lui Ioan Sturdza din secolul al XIX-lea, şi apoi să mai pretindem că în anul 1827, *ţăranii noştri erau oameni liberi.*

---

[1] boierului.
[2] a şerbiei.
[3] de autorităţi.
[4] hotărîrea.

dacoromanica.ro

Nu, domnilor, ţăranii noştri au urmat a fi lipiţi către satul lor, către pământ, au urmat a fi „glebae adscripti“ [3] până la anul 1832. Regulamentul Organic pentru întâiă dată a dat ţăranilor o condiţională libertate, şi însăşi Aşezămintele din 1851 au păstrat încă oarecari mărginiri în libertatea de strămutate a ţăranilor; altmintrelea ce ar însemna art. 144, § 9 din Aşezământul Domnului Ştirbei, care zice:

„Sătenii pot să se strămute la sorocul [2] ce s'a zis mai sus numai la facerea catagrafiei [3] cu alte cuvinte odată în cinci ani, în orice număr vor voi, poate să se strămute şi satul întreg; nici un proprietar nu este volnic [4] să primească pe a sa moşie mai mult decât 12 familii deodată dela unul şi acelaşi sat“.

Aşa dar până la Regulament, ţăranii noştri, fiind *lipiţi pământului,* şi Regulamentul şi Aşezămintele din 1851 menţinând claca şi boierescul, noi nu putem acum a emancipa pe ţărani decât împreună cu pământul ocupat de ei. Nicăiri, nici în ţările latine, nici în ţările germane, nici în ţările slavone, ţăranul din *şerb* nu s'a prefăcut în *lipit pământului,* şi din lipit pământului, din *clăcaş* nu s'a prefă-

[1] lipiţi gliei, pământului.
[2] termenul.
[3] recensământului.
[4] nu e liber, n'are voie.

dacoromanica.ro

cut în cultivator liber, decât rămâind stăpân pe pământul exploatat de dânsul.

Legea slavonă zice: „Şerbul este al stăpânului moşiei, dar şi pământul este al şerbului, şi stăpânul moşiei nu poate izgoni pe şerb de pe moşie".

Subt ochii noştri, şerbii din Rusia se emancipează. Ei bine, eu fac întrebarea: se emancipează ei cu sau fără pământ? Legea emancipaţiunii ţăranilor ruseşti este publicată nu numai ruseşte, dar şi în limbile franceză şi germană.

Citiţi-o, domnilor, şi veţi vedea că fiecare ţăran rus primeşte, sau, mai bine zicând, păstrează nu numai casa şi îngrăditura sa, dar şi locul de păşune, de arat şi de fâneţe ce-l are în stăpânire. Singuri servitorii, slugile din casele boiereşti, singuri lucrătorii din fabrice se emancipează numai cu persoana lor.

Ar fi a mă întinde prea departe, dacă m'aş pune a face istoricul emancipaţiunilor ţăranilor din Franţa, Germania, Austria, Prusia. Insă din toate legislaţiunile ce regulează materia, rezultă faptul constatat şi fără excepţiune că pretutindeni emancipaţiunea cultivatorilor a trecut prin fazele următoare:

Din *şerbi,* ţăranii au *devenit* liberi de persoană, însă *lipiţi pământului* şi clăcaşi, apoi claca, ori s'a rescumpărat odată pentru totdeauna, ori s'a prefăcut în o dare bănească anuală (rente, cens, zins).

dacoromanica.ro

Însă niciodată şi nicăierea ţăranii n'au fost deposedaţi din pământurile exploatate şi îmbunătăţite de ei.

Numai în Polonia, unde legislaţiunea rurală şi starea legală a ţăranilor era întocmai ca la noi, prin Constituţiunea din 1807 octroită [1] de Napoleon I marelui ducat de Varşovia, s'a proclamat *libertatea ţăranilor,* după principiile codului civil francez. Acest cod, neştiind nimic din constituţiunea comunei şi proprietăţii slavone, necunoscând decât proprietatea occidentală, adică absolută, a deposedat, fără a şti, milioane de ţărani.

Insă rezistenţa a fost atât de mare, încât legea nicăire nu s'a putut aplica. Vechea legătură a clăcii între proprietari şi cultivatori s'a menţinut până în anul contenit [2]. După cincizeci şi patru de ani, în anul 1861, însă am văzut pe însişi proprietarii poloni luând iniţiativa emancipării şi a împroprietăririi desăvârşite a ţăranilor pe pământurile exploatate de ei, şi iată cum s'a spălat păcatul comis în 1807.

Aşa dar, domnilor, din toate cele expuse mai sus, rezultă că cea întâi condiţiune a îmbunătăţirii soartei ţăranilor români este : *respectarea posesiunii lor pe pământul ce legile în vigoare le dă spre exploatare.*

[1] acordată.

[2] trecut (1861).

dacoromanica.ro

Odată acest principiu recunoscut, orice soluţiune va fi putincioasă, va fi primită. Şi ajungând aicea, domnilor, eu nu voiu veni cu nici o soluţiune dela mine. Vă voiu cita numai soluţiunile ce s'au adoptat de două ţări mari cari sunt în megieşie[1], cu noi: Austria şi Rusia.

Soluţiunea dată de Austria a privit şi o vechie parte a Moldovei, Bucovina, în care până la anul 1848, a fost în putere legea moldovenească, hrisovul sau pontul lui Grigore Ghica Voevod din 1766.

Rusia rezolvează[2] chestiunea rurală şi în privinţa Basarabiei, o altă parte a Moldovei, şi în care iarăşi până acum se menţine vechia lege moldovenească, foarte puţin modificată prin contractul normal din 1846

Soluţiunea Austriei este radicală. Soluţiunea Rusiei este graduală. Şi una şi alta sunt bune, sunt un mare pas făcut înainte spre îmbunătăţirea soartei ţăranilor. căci şi una şi alta purced dintr'un punct de dreptate, nu rădică ţăranilor un palmac de pământ din aceea ce ei stăpâneau înaintea nouei legiuiri; şi nu se ocupă decât de modificarea sau desfiinţarea clăcii.

Soluţiunea Austriei face pe ţărani proprietari de îndată, cu despăgubirea proprietarului moşiei sub garanţia şi cu participaţiunea statului.

[1] în vecinătate.

[2] rezolvă.

dacoromanica.ro

Soluţiunea Rusiei face pe ţărani proprietari numai pe casă, pe îngrădătură, pe livadă şi pe islazul din lăuntrul satului ; iar pe locul de păşune, de arătură şi de fâneţe îl face deocamdată numai uzufructuar vecinic.

Această legiuire, fiind mai puţin cunoscută, daţi-mi voie să vă citez articolele cele mai principale.

Din *regulamentul* general

Art. I. Starea de şerbie a ţăranilor lipiţi de pământ pe moşiile stăpâneşti precum şi a slugilor este oborîtă pentru de-a-pururea.

Art. III. Proprietarii păstrând dreptul lor de proprietate pe toate pământurile ce sunt ale lor, dau ţăranilor, în contra a hotărîte îndatoriri, uzufructul vecinic a îngrăditurilor lor şi pe lângă aceasta, spre a închezăşlui[1] vieţuirea lor şi îndeplinirea îndatoririlor lor către guvern şi către proprietate, le dau cătimea de pământ cultivabilă cu apartamentele rurale statornicite de regulamentele locale.

Art. VIII. Proprietarii, după ce au lăsat ţăranilor uzufructul perpetuu al pământului ce li s'a păstrat în stăpânire, nu mai sunt datori în viitor de a le mai da, sub nici un cuvânt, o altă parte de pământ.

---

[1] a garanta, a asigura

dacoromanica.ro

Art. XI. Este lăsat ţăranilor dreptul de a răscumpăra îngrădıtura, sau *vatra,* spre a o stăpâni în deplină proprietate, răspunzând suma răscumpărării hotărîtă prin regulamentele locale.

După art. 37 dın regulamentul Marei Rusii, a Micei Rusii şı a Rusiei albe, subt nume de *vatră* sau *îngrădıtură* se înţelege tot pământul cuprins în lăuntrul satuluı, adică locuinţa ţăranılor, clădirile cari servă la gospodăria lor, la industria lor, acele cari sunt pentru trebuinţa comunei, precum şi toate grădinile şi livezile de pomi ale ţăranılor, cânepiştile, şurile, locurile pentru cultura hameiuılui, pentru stupi, adăpătoarele, ıslazul dın lăuntru (vypusk) şi locurile deşerte între clădiri, precum şi ulıţele şi hudıţele [1] trebuitoare pentru circulaţiune.

Art. XVII. In fiecare sat, ţăranii păstrează în uzufruct perpetuu îngrăditurile lor, păşunea, locul de arat şi de fâneţe în aceeaşi întindere şi în acelaşi număr de desetine de cari ei se bucurau înaintea întăririi acestui regulament ; cu aceasta însă, ca această câtime de pământ să nu treacă peste maximum calculat pentru întreaga comună (adică două treimi din întinderea exploatabilă a moşiei).

Art. CXI. Dacă o familie de ţărani părăseşte co-

[1] o ulıţă mai strâmtă.

dacoromanica.ro

muna, sau dacă un cap de familie ar muri fără a lăsa moştenitori, şi că pământul său rămâne vacant sau liber din orice motiv, lotul acesta rămâne la dispoziţiunea comunei, care poate a-l lucra în comun, sau a-l da ca uzufruct moştenitor unui nou cap de familie.

Art. CLIV Suma răscumpărării pentru îngrăditură se hotărăşte, înmulţind cu 16 2/3 partea din *obroc* (darea bănească) afectată de către charta reglementară pentru zisa îngrăditură.

Art CCXXXVI. — Până la împlinirea de doi ani dela întărirea acestui regulament, ţăranii nu pot trece dela clacă la *obroc* (darea bănească) fie cu comuni întregi, fie cu familii în deosebi, altfel decât după încuviinţarea proprietarului. Dar după doi ani, ţăranii dobândesc dreptul de a preface clacă în *obroc* (dare bănească) fie în comuni întregi, fie şi individual, fără a fi îndatoriţi de a mai cere învoirea proprietarului, decât numai cu condiţiunea ca să-l încunoştiinţeze mai de înainte.

Art. 4 şi 18 din Regulamentul general zice: „Proprietarii nu pot sui obrocul sau claca peste ceea ce era hotărît înaintea întrării reglementelor".

Iată, domnilor, o soluţiune gata, o lege potrivită cu împrejurările noastre economice, cu trebuinţele agriculturii, cu necesitatea îmbunătăţirii soartei sătenilor români.

Eu nu cer pentru ţăranii noştri liberi, cum se zice,

dacoromanica.ro

decât aceea ce împăratul Alexandru II şi nobleţa Rusiei au făcut pentru şerbi, pentru *craposnoi*. Nu veţi zice, dar, că vă cerem soluţiuni comuniste sau socialiste ; vă cerem soluţiunea adoptată de statul cel mai conservator din Europa, statul căruia datoriţi Regulamentul Organic.

Nu vă place această soluţiune, atunci să luăm una din acele cari le-au propus Puterile cărora datorim Convenţiunea din 7/19 August 1858.

Iată soluţiunea încuviinţată de Turcia în 11 Fevruarie 1856 ;

„Claca şi şerbiile personale ce mai există încă, fie sub orice numire, se vor declara de răscumpărabile prin o lege specială, care se va decreta şi executa cel mult până într'un scurt timp".

Iată soluţiunea propusă în sânul Comisiunii internaţionale din Bucureşti de către comitetul însărcinat cu studierea chestiunii rurale, adică de către Comisarii Austriei, Franciei şi Prusiei :

„Comisarii Austriei, Franciei şi Prusiei trebue să se mărginească a constata faptele, ei nu sunt în stare a se pronunţa asupra bazelor însăşi ale reformei, şi nu pot decât a rezuma astfel chestiunea : trebue pe de o parte a se îmbunătăţi starea ţăranilor, liberându-i de clacă prin despăgubire, şi constituindu-i proprietari pe ceea ce au astăzi în posesiune; pe de altă parte a se scuti stăpânii moşiilor de îndatoririle foarte împovărătoare la

dacoromanica.ro

cari sunt supuşi către clăcaşi şi urmaşii lor în ramura bărbătească.

„Soluţiunea acestei mari probleme cere dar o deplină cunoştinţă şi o serioasă cercetare a intereselor locale ; dela măsurile ce vor fi adoptate depinde în fine prosperitatea industriei agricole, care, în toate ţările, şi mai cu seamă în Moldo-Valahia, formează sorgintea principală a avuţiei şi prosperităţii naţiunii".

Această soluţiune s'a adoptat şi de comitele Walewski şi s'a propus în sânul Conferinţei dela Paris, din care a ieşit Convenţiunea din 7/19 August 1853.

Ea este cuprinsă în întâiul proiect de Convenţiune şi este redigiată în următorul chip :

„Se va procede fără întârziere la revizuinea legii care regulează relaţiunile dintre proprietarii de pământ cu cultivatorii, spre a îmbunătăţi starea ţăranilor, liberându-i de *clacă prin despăugbire şi făcându-i proprietari ai casei şi ai locurilor pe cari ei le stăpânesc astăzi*".

Dacă Europa nu s'a pronunţat hotărîtor în chestiune, nu este pentrucă soluţiunea propusă de preşedintele Conferinţei, s'a socotit rea, ci pentrucă puterile au voit să lase însuşi Guvernului şi Parlamentului român misiunea şi onoarea de a hotărî chestiunea în deplina lor autonomie, mărginindu-

dacoromanica.ro

se numai a le pune înainte drept bază: *necesitatea îmbunătăţirii soartei ţăranilor.*

Şi noi, domnilor, legală reprezentaţiune a ţării, ne-am folosi de această autonomie, nu spre a da ţăranilor ceea ce pretutindeni li s'a dat, ceea ce însăşi Puterile străine au recunoscut ca singura condiţiune de îmbunătăţire a soartei lor, ci spre a-i reduce la soarta de chiriaşi, ci spre a-i preface în proletari; sau, aceea ce este mai tot una, a le lua din stăpânire mai mult decât două treimi din legiuitele lor părţi de pământ, şi aşa a înăspri, în loc de a îmbunătăţi, soarta lor. Căci, domnilor, când chiar legiuitele pogoane de astăzi de abia ajung la întreţinerea unei familii, ce voiţi să facă ţăranii cu un pogon două sau trei, cum aud că unii din d-voastră, prin o parcimonioasă generozitate[1] propun a se lăsa în stăpânirea sătenilor! Dar la o a doua generaţiune ce are să devie această iluzorie proprietate? Şi cum se poate crede că ţăranul ar primi o asemenea lege cu mult mai împilătoare decât legea actuală, care, cu toate abuzurile ei, încai le asigură pământ, nu numai pentru prezent, dar şi pentru viitor?

Sărmanii ţărani! Ei până acum aveau în spinare un singur sac; acum ca îmbunătăţire am voi să le punem pe umere doi saci. Noi am da ţărani-

[1] sgârcită dărnicie

dacoromanica.ro

lor noştri libertatea pe care ţăranii poloni se tânguiau că stăpânii lor voiau a le-o da în 1807 : libertatea pasărilor cari se gonesc de pe un copaciu plin de fructe pe un copaciu cu crengi goale. Ni se propune a libera pe ţăranı de fiare ; însă cu condiţiunea că, odată cu fiarele, să le luăm şi cizmele !

Noi Românii cu un guvern *românesc* şi într'o ţară *românească,* noi mandatarı ai naţiunii române, prin reforma ce ni se propune, am face ca ţăranii noştri ca fraţii noştri în propria lor ţară, să se afle mai rău decât sunt ţăranii români în Bucovina, în Transilvania, în Basarabia, sub jugul Nemţilor, al Ungurilor şi al Ruşilor.

Dar aceasta ar fi pentru noi o ruşine neştearsă, dar aceasta ar fi un păcat de moarte, care ar pica pe capul nostru, pe capul fiilor fiilor noştri. Dar Dumnezeu şi naţiunile lumii ne-ar lovi cu un blestem, care în secoli nu s'ar mai şterge !

Iată, domnilor, cauzele cari mă fac să combat din toate puterile mele proiectul Comisiunii Centrale şi orice alt proiect care ar ţinti de a lipsi pe ţărani de o singură prăjină de pământ, din ceea ce ei astăzi stăpânesc în puterea legilor în vigoare.

Asemenea proiecte sunt în contra dreptăţii, în contra legii, în contra naţionalităţii şi în contra chiar interesului proprietarilor de moşii.

Ele ar fi în contra dreptăţii, pentrucă nu este

dacoromanica.ro

drept să ne folosim de puterea noastră de leginitori, spre a strâmbătăţi pe cei slabi şi pe cei neîndrituiţi de a rădica glasul aici.

Ele ar fi în contra legii, pentrucă ar trage din stăpânirea ţăranilor părticica de pământ ce le-o garantează legile actuale.

Ele ar fi în contra naţionalităţii noastre, pentrucă, departe de a desvolta simţul patriotic în inima gloatelor, fără de care o naţiune niciodată nu este tare, ele n'ar face decât de a deslipi clasa cea mai numeroasă a populaţiunii noastre dela sânul Patriei, pentrucă nelegând pe ţărani cu nici un interes la apărarea pământului strămoşesc, i-am face străini în propria lor ţară, şi poate i-am sili, în desnădejdea lor, ori la o pustietoare emigraţiune peste hotar, ori la o grozavă rezistenţă în lăuntrul ţării!

Ele ar fi în contra chiar a interesului proprietarilor de moşii, pentrucă proprietatea numai acolo este respectată, numai acolo este sigură, unde ea are mulţi apărători, pentrucă istoria ne arată că acolo unde proprietarii n'au avut îndestul patriotism şi îndestulă inteligenţă spre a se pune singuri în capul reformei, spre a face singuri concesiunile cerute de folosul, de binele general al ţării, ei au dat loc la grozave catastrofe, a cărora au fost ei cele întâi victime.

Voiu combate în sfârşit orice proiect care n'ar

dacoromanica.ro

îndestula drepturile şi legitimele trebuinţe ale ţăranilor, pentrucă un asemenea proiect ar fi menit de a întreţine neştearsă ura între două clase, cari, pentru binele Patriei, trebue să fie pururea în cea mai strânsă legătură de armonie şi de dragoste, pentrucă, după propria mărturisire a unui ministru conservator al Franciei, a lui Odillon Barrot, nicăieri ideile comuniste şi subversive nu nasc şi nu sporesc mai mult decât în ţările unde ţăranii sunt lipsiţi de proprietate şi sunt reduşi la starea de proletari sau şi chiar de coloni.

Servindu-mă în fine de expresiunile onorabilului d-nul Brăiloiu, când a combătut în sânul Comisiunii Centrale reforma legii electorale, voiu combate orice proiect care n'ar respecta stăpânirea ţăranilor *ca un proiect de despotism* şi *de dezordine*.

Şi acum, o domnilor, las *dreptul* de o parte şi mă voiu adresa numai la inima d-voastră!

Nu voiu mai chema în ajutorul ţăranilor noştri decât *umanitatea* şi *patriotismul* d-voastră.

O! fie-vă milă de un milion de ţărani cari-cu femeile şi cu pruncii lor, deşi ţinuţi afară şi departe de desbaterile noastre, au ochii ţintiţi asupra dealului Mitropoliei ca asupra soarelui mântuirii şi vă intind mânile!

O, nu drămuiţi brazda de pământ trebuitoare hranei ţăranilor. Gândiţi la durerile, la patimile, la lipsurile trecutului lor. Gândiţi-vă la origina

dacoromanica.ro

averilor d-v. Gândiţi că cea mai mare parte din ele o datoriţi muncii şi sudorilor lor. Inchipuiţi-vă că părinţii lor s'au luptat alăturea cu părinţii noştri pentru salvarea ţării şi a altarului. Gândiţi că mâne poate ora pericolului poate iarăşi suna; că fără dânşii nu veţi putea apăra nici Patria, nici averile, nici drepturile voastre, şi că, odată ţara căzută, nu veţi fi decât slugile străinilor, când astăzi sunteţi în capul României, în capul unei ţări libere şi autonome.

Aduceţi-vă aminte că atunci când era ocupaţiune străină, mulţi din noi treceam hotarul, iar ţăranu rămâneau şi ne păzeau moşiile şi averile!

Inchipuiţi-vă care era soarta nenorociţilor noştri ţărani în acele triste timpuri!

Aduceţi-vă aminte că ei şi cu însăşi familiile lor adesea au fost reduşi la stare de vite, înjugaţi la carele muscăleşti, şi că oasele a mii de ţărani români până astăzi încă înălbesc câmpiile Dobrogei şi ale Bulgariei!

O! fie-vă dar milă de dânşii, fie-vă milă de ţara noastră.

O! de ce nu se ridică dintre d-voastră vreun urmaş al vechilor Domni români, sau ai companionilor[1] de luptă ai lui Ştefan cel Mare şi ai lui Mihai Viteazul, ai lui Şerban Cantacuzino şi ai lui Gri-

[1] Tovarăşilor.

dacoromanica.ro

gorie Ghica, şi el să ia, el să se pue în capul mare reforme, să rădice el steagul emancipării ţăranilor români, cum au făcut-o în Ungaria urmaşii lui Zriny şi al lui Bathiany, în Prusia unul din cele mai strălucite nume ale aristocraţiei germane, principele de Hardenberg, cum astăzi în Rusia sunt în capul reformei numele cele mai vechi ale boierimii moscovite!

O! Dacă Dumnezeu şi-ar face milă cu această ţară şi ar îmblânzi inimile cele împietrite!

O! de ce nu am elocvenţa trebuitoare, pentru ca glasul meu să poată triumfa de ideile egoiste, de fricile neîntemeiate, de interesele meschine, şi aşa să izbutim ca această mare şi naţională chestiune să se hotărască nu prin lupte, nu prin majoritate, ei prin primirea tuturor, prin *unanimitatea Parlamentului român*. De s'ar face aceasta, ce mare şi frumoasă zi ar fi pentru România, ce glorie ar fi peutru clasele bogate şi inteligente ale ţării, ce renume pentru Adunarea Legislativă, şi cât de sus am rădica naţiunea noastră în ochii Europei!

Şi din contra, ce ruşine. ce decadenţă pentru noi, când am dovedi străinilor că nu avem putinţă de a fi, de a ne ridica la înălţimea misiunii noastre, că în mânile noastre era să întărim România şi că noi am îngropat-o de vie; căci nenorocind trei milioane de ţărani, nenorocită va fi şi ţara noastră; şi moartă va fi România, când în o asemenea ches-

dacoromanica.ro

tiune, noi, legiuitorii ei, am da pilda strâmbătății și a nelegiuirii!

Și să nu credem, domnilor, că prin un vot al nostru am înneca pentru veci dreptul țăranilor.

Nu, domnilor, dreptatea nu piere; ca trupul lui Hristos ea se poate îngropa, dar întocmai ca și Hristos-Dumnezeu ea va reînvia!

Și înainte de a sfârși, domnule Președinte al Consiliului [1], întâiul consilier al tronului României, dați-mi voie a vă adresa două cuvinte; a vă aduce aminte, o mare, o solemnă făgăduință. Eram în Adunarea din Iași. Unirea țărilor surori se proclamase de către Alesul Națiunii. In acea zi, în 11 Decemvrie [2], d-voastră ați zis la tribuna aceasta: *totul pentru țară și nimic pentru noi.* Când d-voastră ați zis aceste cuvinte cari au făcut să tresară milioane de inimi, d-voastră ați contractat o mare datorie; ați subscris o trată [3] la adresa țării! Astăzi momentul plății a venit. Faceți onoare subscrierii d-voastră. Apărați dar cauza țăranilor ca o misiune ce vă vine de drept. Și când veți înfățișa lui Alexandru Ioan I votul Adunării, înainte de a-i cere sancțiunea [4], o aduceți-mi aminte de

---

[1] Barbu Katargiu.

[2] anul 1861, când s'a facut unirea definitivă a Moldovei cu Muntenia.

[3] poliță.

[4] aprobarea legii.

dacoromanica.ro

cuvintele ce, odată cu proclamarea sa de domn al Moldovei, i s'au adresat în numele Adunării şi al Naţiunii ce-l punea pe tronul lui Ştefan-cel-Mare :

„O ! Doamne [1], mare şi frumoasă îţi este misiunea ! Convenţiunea din 7/19 August ne însemnează o epocă nouă, şi Măria Ta eşti chemat să o deschizi. Fii dar omul epocei; fă ca legea să înlocuiască arbitrariul ; fă ca legea să fie tare, iar Tu, Măria Ta, ca Domn, fii bun, fii blând, *fii bun mai ales pentru acei pentru cari mai toţi Domnii trecuţi au fost nepăsători sau răi.*

„Nu uita, că dacă cincizeci de deputaţi Te-am ales Domn, însă ai să domneşti peste milioane de oameni, fă dar, ca domnia Ta să fie cu totul de pace şi de dreptate, împacă pasiunile şi urile dintre noi, şi introdu în mijlocul nostru strămoşeasca frăţie !"

[1] Aceste cuvinte sunt din discursul rostit de Mihail Kogălnceanu, cu prilejul alegerii lui Cuza ca Domn al Moldovei, în 1859.

dacoromanica.ro

CUPRINS

Pagina

Prefaţa de Petre V. Haneş V
Extras din avizul raportorului VII

Introducere de **Petre V Haneş.**

1. Vieaţa lui M Kogălniceanu 1817—1891 . . . IX
2 Scrierile XIV
3 Discursurile XX
4 Discursul pentru îmbunătăţirea soartei ţăranilor . XXIII

Imbunătăţirea soartei ţăranilor de M. Kogălniceanu . 1—92

dacoromanica.ro

In editura „Tipografiile Române Unite"

A apărut:

Literatura Clasică Românească

Lectură particulară pentru cl I - VII secundară, aprobată de Ministerul Instrucțiunii Publice

Sub îngrijirea Soc. „Prietenii Istoriei Literare"

P. Ispirescu . . . *Basme*, sub îngrijirea D-lui Prof. *C. Gerota* . . Lei 75.—

I. Creangă . . . *Povești*, sub îngrijijea D-lui Profesor *G. Pascu* . Lei 50,—

Gr. Alexandrescu *Fabule*, sub îngrijirea D-lui Prof. *P. V. Haneș* . Lei 20,—

dacoromanica.ro

V. Alexandri . . *Poezii populare*, sub îngrijirea D-lui Profesor *G. Giuglea*. Lei 60,—

SE AFLĂ SUB TIPAR:

V. Alecsandri. . *Pasteluri*

Al. Odobescu. . *Pseudo-Kinegetikos*

I. Creangă. . . *Amintiri*

M. Kogălniceanu *Scrisori din vremea studiilor.*

„ *Scrisori din exil*

„ *Scrisori către surorile sale.*

„ *Imbunătăţirea soartei ţăranilor.*

P. Ispirescu. . . *Snoave*

V. Alecsandri. . *Comedii*, vol. I, II, III şi IV.

dacoromanica.ro

„TIPOGRAFIILE ROMÂNE UNITE“
Calea Rahovei, 42 -- Bucureşti, VI

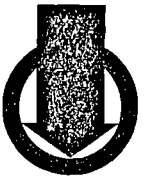

Mare editură de cărţi
şi manuale didactice
pentru cursul primar
şi secundar

Fabricaţie proprie de
confecţiuni şi
rechizite şcolare

dacoromanica.ro

Prietenii Isto

Director: PETRE

Locul limbii române în învăţământul secundar . . . *Vasile V. Haneş*
Mihail Eminescu începător *Petre V Haneş*
Dicţionarul de rime a lui M. Eminescu *Barbu Lăzăreanu*
Mărturii în legătură cu originea lui Mihail Eminescu . *D Murăraşu*
Biografia lui Gr. Alexandrescu (Contribuţii) . *Remus Caracaş*
Poetul D N. Safir . . . . . *M. Stăncescu*
I Eliade-Radulescu (un precursor al criticei române) . . . *B Kanner*
Centenarul „Curierului Românesc" *M Stăncescu*
Gramatica lui I Eliade-Rădulescu . . „ „
Constantin (Dimcu) Golescu . „ „
Sfârşitul veacului al XVIII-lea în ţările noastre după descrierea călătorului Heinrich von Reimers *Gh Cardaş*
Vechile noastre Cazanii . . . *Petre V Haneş*
Câţiva poeţi olteni actuali *I. Horia Rădulescu*
Traduceri din literatura română în ungureşte . *A P. Todor*
M Eminescu student la Berlin . . *I. V. Pătrăşcanu*
Calusul (Călusarii) *C Cerchez*
Poezii populare în scrisorile din războiu ale soldaţilor . . . *Petre V. Haneş*
Hippolyte Taine (în franţuzeşte) . . *Leo Bachelin*
Vieaţa şi opera poetei italiene Ada Negri *Natalia Prejbeanu*
Bossuet în traducerea lui Eufrosin Poteca *Petre V. Haneş*
Lirica lui Horatius, trad în metru modern de N. I. Herescu . . *I Horia-Rădulescu*

T. Ciparu, O călătorie la Bucureşti în 1836 (publicata de *Al Lupeanu-Melin)*
O cronică gălăţeană de acum o suta de ani (tipărită de *Remus Caracaş)*

dacoromanica.ro

riei Literare

V. HANEŞ

ISTORIA LITERARĂ STRĂINĂ

Bulgărească (în Bulgareşte de *N. T*, Sofia, traducere în rom de d-ra Nina Pencof) — Cehoslovacă (în franţuzeşte de *Dr. A Grund*, Praha) — Daneză (în limba franceză de d-rul *Rubon*, prof. la Universitatea din Kovenhagen, trad rom. de P V H.) — Franceză (Mario Roques, studiu bio- şi bibliografic în franţuzeşte de *G. Lozinski*, Paris). — Maghiară de *A. Bitay* — Suedeză de *Gustav Lené*, Stockholm

Ph van Tieghem, *Tendances nouvelles en histoire littéraire*. — Vasile V. Haneş, *Cuvântări*. — Legenda poeziei lui Eminescu „Făt frumos din tei" (din postumele lui Cornelia Botez) — Ediţiunea italiană a poezilor lui Eminescu (de Irina Ionescu-Sânger) — Despre neamul lui Coşbuc — Despre premiera lui V. Alecsandri la Montpellier în 1878.— V. Alecsandri ministru plenipotenţiar (de Vasile V Haneş) - M Kogălniceanu student la Berlin şi Ştiri despre Al Russo (de Petre V Haneş). Românii la Karlsbad (Karlovy-vary) până la 1835 — C. Golescu, Le premier Roumain moderne de Pompiliu Eliade — Biblii catolice în limbi naţionale — Exactitatea textelor literare (Cazul Michelet).— Muzeul Victor Hugo la Paris — Patriotism şi literatură — Edgar Poe şi parnasienii francezi — Sentimentul naturii în poezia românească — Hedvig Olsen. *Etude sur la syntaxe des pronoms personnels*.— Cărţi despre Mistral · Marius André, *La vie harmonieuse de Mistral*, Albert Thibaudet, *Mistral ou la République du soleil*, Jules Véran, *La jeunesse de Fr. Mistral et la belle histoire de Mireille*, Marcel Coulon, *Dans l'Univers de Mistral*, Léo Larguier, *Mistral*

Bibliografie de istorie literară streină şi românească — Lista comunicărilor făcute la Soc. Prietenii Istoriei Literare între 1925 şi 1930 — Indice

LEI 400,—

dacoromanica.ro

PETRE V. HANEŞ

I. Studii de literatură română

EDIŢIA II-a

Cum trebue scrisă Istoria Literaturii Române? — Ediţii de texte — Din ineditele lui Gh Asachi — M. Kogălniceanu — N Bălcescu. — O polemică între Ardeleni şi Moldoveni. — B. P Hasdeu. — Iliada în româneşte — I Ghica şi I Creangă — Delavrancea portretist literar. — Scriitorii şi războiul independenţei. — C. Negruzzi şi prozatorii de azi — Două recensii (J. B Hétrat, Al Gherghel, —Vlahuţă şi limba literară — Motivele literaturii populare în literatura cultă — Alexandru Lahovari ca orator.

EDITURA ALCALAY ◇◇◇◇◇◇ PREŢUL 60

II. Studii Literare

Poetul Basarabean Al. Mateevici —Tinereţea lui M. Kogălniceanu —D. Bolintineanu —Scrierile lui I Ghica —Între nuvelă şi istorie (Gh Asachi).

EDITURA ALCALAY ◇◇◇◇ PREŢUL LEI 40

III. Studii şi Cercetări

Eliade Rădulescu, Echilibrul între antiteze. — Constantin Golescu —Gh Sion.—Cezar Boliac poet Evangeliarul românesc dela 1561 în comparaţie cu cel slavonesc — O vreme de înflorire a predicei religioase. — Constantin Brâncoveanu şi Mitropolitul Antim.—Manuscriptele dela Blaj ale Hronicului lui Cantemir — Şcolari şi studenţi români la Geneva. (Al. Russo, etc) — Samuel Micu M Kogălniceanu, C. Negruzzi — B P. Hasdeu folklorist — Ediţiuni populare de scriitori români.

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ ◇◇ PREŢUL LEI 75

dacoromanica.ro

Urmare

AL. RUSSO . . . . . **Scrieri** (Cântarea României, Amintiri, Cugetări, Poezia Populară. Soveja, etc.) cu introducere de *P. V. Haneș*, profesor la Liceul Mihai Viteazul din București.

V. ALECSANDRI . **Pasteluri,** cu studiu introductive și note de *Paul I. Papadopol*, profesor secundar.

V. ALECSANDRI . . **Comedii,** *Iorgu dela Sadagura sau Nepotu-i salba Dracului, Creditorii, Iașii în Carnaval, Rămășagul, Piatra din Casă, Nunta Țărănească, Chiriția în Iași sau Două fete și'o neneacă. Șoldan Viteazul, Mama Anghelușa, Scara Mâței, Doi morți vii, Craiu-Nou, Herșcu Boccegiul, Chir Zuliaridi, Chiriția în Provinție, Păcală și Tândală, Vivandiera, Cinel-Cinel, Sandu Napoilă, Clevetici, Rusalițle, Agachi Flutur, Arvinte și Pepelea, Florin și Florica sau Paracliserul, Millo Director, Stan Covrigarul, Gură Cască, Ion Păpușarul, Surugiul, Cucoana Chiriția în voiaj, Barbu Lăutarul, Chera Nastasia, Paraponisitul, La București, Drumul de fier, Ginerele lui Hagi Petcu, Harță Răzășul, Haimana, Nobila Cerșitoare, Concina, Boieri și Ciocoi, Cucoana Chiriția în balon, Sfredelul Dracului, La Turnu Măgurele* Cu o introducere asupra vieții și operei poetului și cu vocabular de *Alexandru Naum*, profesor la Academia de Arte din Iași

V. ALECSANDRI . . **Legende,** cu introducere și note de *G. Giuglea*, profesor la Universitatea din Cluj.

Sub tipar

HECTOR MALLOT . . **Povestea copilului pierdut (Sans Famille),** traducere de d-na *Maria Giuglea*, directoarea Liceului de fete Regina Maria din Cluj.

dacoromanica.ro

LITERATURA CLASICĂ ROMÂNEASCĂ

Sub îngrijirea
Societăţii Prietenii Istoriei Literare

GR. ALEXANDRESCU **Fabule,** cu un studiu introductiv şi vocabular de *P. V. Haneş,* profesor la Liceul Mihai-Viteazul din Bucureşti.

V. ALECSANDRI . . **Poezii Populare,** cu un studiu introductiv, note şi glosar de *G. Giuglea,* profesor la Universitatea din Cluj.

P. ISPIRESCU . . . . **Basme,** cu note şi vocabular de *C. Gerota,* profesor la Liceul Aurel Vlaicu din Bucureşti.

I. CREANGĂ . . . . . **Poveşti,** cu note şi vocabular de *G. Pascu,* profesor la Universitatea din Iaşi.

C. GOLESCU . . . . **Călătorii,** cu introducere şi note de *P. V. Haneş,* profesor la Liceul Mihai-Viteazul din Bucureşti.

M. KOGĂLNICEANU . **Scrisori din vremea studiilor,** cu introducere şi note de *P. V. Haneş,* profesor la Liceul Mihai-Viteazul din Bucureşti.

M. KOGĂLNICEANU . **Scrisori din exil,** cu introducere şi note de *P. V. Haneş,* profesor la Liceul Mihai-Viteazul din Bucureşti.

M. KOGĂLNICEANU . **Improprietărirea ţăranilor (Discurs)** cu introducere şi note de *P. V. Haneş,* profesor la Liceul Mihai-Viteazul din Bucureşti.

IN DEPOZIT LA
LIBRĂRIA I. V. ...
BUCUREŞTI ... 42
dacoromanica.ro